

บทที่ 6

ปัจจัยการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยและอภิปรายผลการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 กล่าวถึง ปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ เศรษฐกิจสังคม และด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการเลี้ยงโคนม ส่วนที่ 2 เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยต่างๆ ที่มีต่อการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม และส่วนที่ 3 หาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ กับการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม การสัมภาษณ์ได้แบ่งเกษตรกรออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม จำนวน 56 ราย กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนม จำนวน 97 ราย รวมจำนวนทั้งสิ้น 153 ราย มีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ เศรษฐกิจสังคม และด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการเลี้ยงโคนม

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือนเกษตรกร

1. ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกร

ร้อยละ 94.1 ของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรทั้งสองกลุ่มเป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 45.4 ปี โดยหัวหน้าครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมมีอายุเฉลี่ย 42.9 ปี ซึ่งน้อยกว่าหัวหน้าครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนมที่มีอายุเฉลี่ย 46.8 ปี และร้อยละ 66.1 ของหัวหน้าครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมจบการศึกษาในระดับประถมศึกษาขณะที่ผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีผู้จบการศึกษาในระดับประถมถึงร้อยละ 75.3 (ตาราง 5) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการเลี้ยงโคนมเป็นงานที่ต้องใช้กำลังมากและต้องมีการเรียนรู้อยู่ตลอด เกษตรกรที่ตัดสินใจเลี้ยงโคนมจึงมีอายุน้อยกว่าและจบการศึกษาในระดับที่สูงกว่าเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนม และพบว่าเกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยเท่ากัน คือ ประมาณ 4 คน

2. การประกอบอาชีพของครัวเรือน

ร้อยละ 91.0 ของครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมมีอาชีพเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพหลัก โดยมีอาชีพรองเป็นการปลูกพืช โดยมีการทำนาและทำสวนยางพาราเป็นหลัก ร้อยละ 70.5 ส่วนครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีอาชีพหลักเกี่ยวกับการปลูกพืช การทำงานรับจ้างหรือลูกจ้าง และการทำการประมงโดยการ

ออกจับสัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลา ร้อยละ 28.9 27.9 และ 21.6 ตามลำดับ และมีเพียงร้อยละ 13.4 ที่มีอาชีพหลักในการเลี้ยงสัตว์

ตาราง 5 ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกร

หน่วย : ร้อยละ

ลักษณะครัวเรือน	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 56)	ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 97)	รวม (n = 153)
เพศของหัวหน้าครัวเรือน			
- ชาย	96.4	92.8	94.1
- หญิง	3.6	7.2	5.9
อายุหัวหน้าครัวเรือน (ปี)			
21 - 30	12.5	6.2	8.5
31 - 40	28.6	31.9	30.7
41 - 50	35.7	29.9	32.0
51 - 60	21.4	15.5	17.7
มากกว่า 60	1.8	16.5	11.1
อายุหัวหน้าครัวเรือนเฉลี่ย	42.9 (ปี)	46.8 (ปี)	45.4 (ปี)
ระดับการศึกษา			
- ประถม 6 หรือต่ำกว่า	66.1	75.3	71.9
- มัธยม 1 - 3	14.3	13.4	13.7
- มัธยม 4 - 6 / ปวช.	10.7	6.2	7.8
- อนุปริญญา / ปวส.	5.3	4.1	4.6
- ปริญญาตรี	3.6	1.0	2.0
สมาชิกในครัวเรือน (คน)			
1 - 2	10.7	3.1	5.9
3 - 4	50.0	68.0	61.4
5 - 7	39.3	28.9	32.7
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย	4.1 (คน)	4.1 (คน)	4.1 (คน)

ตาราง 6 การประกอบอาชีพของครัวเรือน

หน่วย : ร้อยละ

อาชีพ	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 56)	ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 97)
อาชีพหลัก		
- เลี้ยงโคนม	91.0	-
- ปลูกพืช	-	28.9
- ออกจับสัตว์น้ำในทะเลสาบ	7.2	27.9
- ทำการประมง	1.8	21.6
- เลี้ยงสัตว์	-	13.4
- อื่นๆ	-	8.2
อาชีพรอง (ตอบได้หลายข้อ)		
- เลี้ยงโคนม	9.0	-
- ปลูกพืช	70.5	85.6
- เลี้ยงโคเนื้อ	14.3	63.9
- เลี้ยงสัตว์อื่นๆ	19.7	61.8
- ทำการประมง	12.5	9.3
- ทำงานรับจ้าง / ลูกจ้าง	12.5	7.2
- อื่นๆ	10.7	5.1

3. การถือครองพื้นที่และการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 18.0 ไร่ ทำการเกษตรทั้งหมดเฉลี่ย 20.3 ไร่ โดยมีการเช่าหรือรับจ้างองที่ดินทำแปลงหญ้าเฉลี่ย 4.8 ไร่ ซึ่งมีมากกว่าครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนมที่มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 13.1 ไร่ ทำการเกษตรทั้งหมดเฉลี่ย 12.8 ไร่ โดยมีการเช่าหรือรับจ้างองที่ดินเฉลี่ย 2.0 ไร่ ครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนมได้นำที่ดินมาใช้ในการทำนาในพื้นที่เฉลี่ย 6.2 ไร่ และทำสวนยางพาราในพื้นที่เฉลี่ย 4.0 ไร่ ที่เหลือทำเป็นแปลงหญ้าธรรมชาติและแปลงหญ้าปลูกในพื้นที่เฉลี่ย 1.9 ไร่ รวมทั้งมีการปลูกผักและปลูกพืชอื่นๆ ในพื้นที่เฉลี่ย 0.7 ไร่ ขณะที่ครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมได้นำที่ดินส่วนใหญ่มาใช้ในการปลูกหญ้าในพื้นที่เฉลี่ย 11.5 ไร่ มีบ้างนำที่ดินมาใช้ในการทำนา ทำเป็นแปลงหญ้าธรรมชาติ และทำสวนยางพารา ในพื้นที่เฉลี่ย 3.5 2.6 และ 2.4 ไร่ ตามลำดับ (ตาราง 7)

ตาราง 7 การถือครองพื้นที่และการใช้ประโยชน์ในที่ดิน

ลักษณะ	ผู้เลี้ยงโคนม \bar{X} (n = 56)	ผู้ไม่เลี้ยงโคนม \bar{X} (n = 97)	รวม \bar{X} (n = 153)
การถือครองพื้นที่ (ไร่)			
- พื้นที่ถือครอง	18.0	13.1	14.9
- พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด	20.3	12.8	15.5
- พื้นที่เช่าหรือรับจ้างเองเพื่อทำการเกษตร	4.8	2.0	3.1
- พื้นที่ให้ผู้อื่นเช่าหรือจ้าง	1.0	0.8	0.9
- พื้นที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์	1.4	1.6	1.5
การใช้ประโยชน์ในที่ดิน (ไร่)			
- ทำนา	3.5	6.2	5.2
- ปลูกหญ้า	11.5	0.5	4.5
- สวนยางพารา	2.4	4.0	3.4
- แปลงหญ้าธรรมชาติ	2.6	1.4	1.8
- ปลูกผัก	-	0.5	-
- ปลูกพืชอื่นๆ	0.3	0.2	0.3

4. การใช้แรงงานในครัวเรือน

ครัวเรือนทั้งสองกลุ่มมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนวัยแรงงานเฉลี่ยเท่ากัน คือ ประมาณ 3 คน โดยครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมมีจำนวนสมาชิกที่ใช้แรงงานในภาคเกษตรเฉลี่ย 2.5 คน ส่วนครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีสมาชิกที่ใช้แรงงานในภาคเกษตรเฉลี่ย 2.3 คน เมื่อคิดเป็นหน่วยแรงงาน พบว่าครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมใช้แรงงานทำการเกษตรเฉลี่ย 2.5 หน่วยแรงงาน สูงกว่าครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนมที่มีการใช้แรงงานทำการเกษตรเฉลี่ย 1.5 หน่วยแรงงาน เป็นเพราะว่าการเลี้ยงโคนมต้องใช้แรงงานเป็นประจำเกือบตลอดวันและต้องทำตลอดทั้งปีโดยไม่มีวันหยุด แต่การทำการเกษตรอื่น อาทิเช่น การเลี้ยงโคเนื้อ ทำนา ปลูกพืชหลังนา ปลูกผัก และทำสวนยางพารา ใช้แรงงานเป็นบางช่วงเวลาของแต่ละวันหรือเป็นบางฤดูกาล เมื่อคิดพื้นที่ทำการเกษตรต่อหน่วยแรงงาน พบว่าครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมสามารถใช้แรงงานทำการเกษตรได้ในพื้นที่ 8.8 ไร่ต่อหน่วยแรงงาน ขณะที่ครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนมสามารถใช้แรงงานทำการเกษตรได้ในพื้นที่ 13.9 ไร่ต่อหน่วยแรงงาน

(ตาราง 8) ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการเลี้ยงโคนมเป็นงานที่มีการใช้แรงงานและใช้พื้นที่อย่างเข้มข้น ต่างจากการทำการเกษตรอื่นที่ทำการผลิตตามฤดูกาล อีกทั้งยังมีแรงงานออกทำงานนอกฟาร์ม แสดงให้เห็นว่า การเลี้ยงโคนมเป็นกิจกรรมที่มีการใช้แรงงานทำงานในพื้นที่อย่างเข้มข้น ทำให้ประสิทธิภาพในการใช้แรงงานสูงกว่าการทำการกิจกรรมอื่นๆ จึงทำให้ผลิตภาพของแรงงานของผู้เลี้ยงโคนมมีมากกว่าผู้ไม่เลี้ยงโคนม

ตาราง 8 การใช้แรงงานในครัวเรือน

การใช้แรงงาน	ผู้เลี้ยงโคนม \bar{X} (n = 56)	ผู้ไม่เลี้ยงโคนม \bar{X} (n = 97)	รวม \bar{X} (n = 153)
สมาชิกในครัวเรือนวัยแรงงาน (คน)	3.1	3.0	3.0
สมาชิกที่ใช้แรงงานในภาคเกษตร (คน)	2.5	2.3	2.4
หน่วยแรงงาน*ทำการเกษตร	2.5	1.5	1.9
พื้นที่ทำการเกษตรต่อหน่วยแรงงาน* (ไร่)	8.8	13.9	12.1
ผลิตภาพแรงงานเกษตร* (บาท)	63,329	37,805	47,147

* หน่วยแรงงาน = บุคคลในวัยทำงานในครัวเรือนที่มีส่วนร่วมในการผลิตทางการเกษตรประมาณ 300 วันทำงานต่อปี คิดเป็น 1 หน่วยแรงงาน

* ผลิตภาพแรงงานเกษตร = รายได้สุทธิของการผลิตทางการเกษตรต่อหน่วยแรงงาน

5. รายได้รวมทั้งหมดและค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

ครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมมีรายได้สุทธิจากการเกษตรเฉลี่ย 152,795 บาทต่อปี โดยมีรายได้มาจากการเลี้ยงโคนมเป็นหลัก เฉลี่ย 134,574 บาทต่อปี ส่วนครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีรายได้สุทธิจากการเกษตรเฉลี่ย 48,274 บาทต่อปี โดยมีรายได้จากการปลูกพืชมากที่สุด เฉลี่ย 20,719 บาทต่อปี รองลงมา มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ 27,556 บาทต่อปี นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการทำงานนอกฟาร์มเฉลี่ย 25,991 บาทต่อปี และรายได้ที่บุตรส่งมาให้เฉลี่ย 2,206 บาทต่อปี ทำให้ครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีรายได้รวมทั้งหมดในครัวเรือนเฉลี่ย 76,472 บาทต่อปี ซึ่งน้อยกว่าครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมที่มีรายได้รวมทั้งหมดในครัวเรือนเฉลี่ย 170,007 บาทต่อปี ทั้งนี้เพราะครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีพื้นที่ทำการเกษตรน้อยกว่าและมีการใช้แรงงานที่มีประสิทธิภาพน้อยกว่าครัวเรือนผู้เลี้ยง

โคนม และครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมมีรายได้เหนือค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 106,984 บาทต่อปี มากกว่าครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนมที่มีรายได้เหนือค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 29,403 บาทต่อปี (ตาราง 9)

ตาราง 9 รายได้รวมทั้งหมดและค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

หน่วย : บาท / ปี

รายได้	ผู้เลี้ยงโคนม \bar{X} (n = 56)	ผู้ไม่เลี้ยงโคนม \bar{X} (n = 97)	รวม \bar{X} (n = 153)
รายได้สุทธิจากการเลี้ยงสัตว์	140,895	27,556	69,039
- โคนม	134,574	-	49,256
- โคเนื้อ	2,455	10,882	7,798
- ไก่พื้นเมือง - เป็ด	257	1,012	736
- สัตว์อื่นๆ	143	5,094	3,282
- รายได้จากการทำประมง	3,466	10,567	7,968
รายได้สุทธิจากการปลูกพืช	11,900	20,719	17,491
- ยางพารา	8,792	12,086	10,880
- นา	1,277	1,981	1,724
- พืชอื่นๆ	1,831	6,651	4,887
รวมรายได้สุทธิจากการทำการเกษตร	152,795	48,274	86,530
รายได้จากการทำงานนอกฟาร์ม	15,820	25,991	22,268
รายได้ที่บุตรส่งมาให้	1,393	2,206	1,909
รายได้รวมทั้งหมดในครัวเรือน	170,007	76,472	110,707
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	63,023	47,068	52,908
รายได้เหนือค่าใช้จ่าย	106,984	29,403	57,799

6. การเป็นเจ้าของเครื่องมืออุปกรณ์และสิ่งก่อสร้างการเกษตร

การเลี้ยงโคนมจำเป็นต้องใช้เครื่องมืออุปกรณ์การเกษตรมากกว่าการทำการเกษตรอื่นเนื่องจากมีกิจกรรมมากและเป็นงานที่ต้องทำทุกวัน เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้กันมากในการเลี้ยงโคนม ได้แก่ เครื่องตัดหญ้าแบบสะพาย เครื่องสูบน้ำสำหรับใช้ในโรงเรือน รถเข็น และรถไถเดินตาม ร้อยละ 96.2 91.1 76.8 และ 69.6 ตามลำดับ นอกจากนี้ที่มีใช้อยู่บ้าง ได้แก่ เครื่องสูบน้ำสำหรับใช้ใน

แปลงหญ้า รถพ่วงรถไถเดินตาม และรถกระบะ ร้อยละ 41.1 35.7 และ 25.0 ตามลำดับ สังกัดได้ว่า มีเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตรบางประเภทที่ครัวเรือนทั้งสองกลุ่มมีใช้ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน คือ เครื่องสูบน้ำใช้ในนาหรือในแปลงหญ้า เครื่องฉีดพ่นสารเคมี และจักรรีดขาง สำหรับด้านสิ่งก่อสร้างการเกษตร พบว่า ผู้เลี้ยงโคนมทั้งหมดมีโรงเรือนโคนมเป็นของตนเอง ร้อยละ 85.7 มีโรงเก็บฟาง เพื่อเก็บฟางแห้งไว้ให้โคกินในช่วงฤดูฝน และร้อยละ 35.7 มีบ่อหมักพืชอาหารสัตว์ ส่วนครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนม ร้อยละ 78.3 มีโรงเรือนโคเนื้อ และร้อยละ 64.9 มีโรงเรือนไก่พื้นเมืองหรือโรงเรือนเป็ด มีบ้างในบางครัวเรือนที่มีขี้ฉาง โรงฟาง และโรงรีดขาง ร้อยละ 41.2 34.0 และ 22.7 ตามลำดับ (ตาราง 10)

ตาราง 10 การเป็นเจ้าของเครื่องมืออุปกรณ์และสิ่งก่อสร้างการเกษตร (ตอบได้หลายข้อ)

หน่วย : ร้อยละ

ชนิด	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 56)	ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 97)
เครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร		
- เครื่องตัดหญ้าแบบสะพาย	96.2	14.4
- เครื่องสูบน้ำใช้ในบริเวณบ้าน	91.1	49.5
- รถเข็น	76.8	48.4
- รถไถเดินตาม	69.6	55.7
- เครื่องสูบน้ำใช้ในนา/แปลงหญ้า	41.1	37.1
- รถพ่วงรถไถเดินตาม	35.7	9.3
- รถกระบะ	25.0	11.3
- จักรรีดขาง	21.4	26.8
- เครื่องฉีดพ่นสารเคมี	21.4	21.6
สิ่งก่อสร้างการเกษตร		
- โรงเรือนโคนม / โคเนื้อ	100.0	78.3
- โรงฟาง	85.7	34.0
- บ่อหมักพืชอาหารสัตว์	35.7	1.0
- ขี้ฉาง	21.4	41.2
- โรงเรือนไก่ / เป็ด	17.9	64.9
- โรงรีดขาง	16.0	22.7
- โรงเรือนสุกร / แพะ	1.8	12.3

7. การเป็นสมาชิกกลุ่มสถาบันเกษตรกร

ครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมทั้งหมดได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมพัทลุง และครัวเรือนทั้งสองกลุ่มได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกรายการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มากที่สุด คือ ร้อยละ 76.8 ของครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนม และร้อยละ 57.7 ของครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนม เนื่องจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นสถาบันการเงินของรัฐที่ให้เกษตรกรกู้ยืมเงินทำการเกษตร รองลงมา ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ มีร้อยละ 39.9 ของเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ของเกษตรกรมีวัตถุประสงค์เพื่อการออมเงินเป็นหลัก มีในบางครัวเรือนเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มสถาบันเกษตรกรต่างๆ ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มผู้ทำนา กลุ่มผู้ใช้น้ำ สหกรณ์การเกษตร กลุ่มร้านค้าสหกรณ์ กลุ่มร้านค้าหมู่บ้าน กลุ่มปรับปรุงคุณภาพยาง กลุ่มเกษตรกรรมยั้งยืน และกลุ่มการผลิตต่างๆ เช่น กลุ่มผู้ปลูกผัก กลุ่มผู้เลี้ยงโคเนื้อ กลุ่มผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง และกลุ่มผู้เลี้ยงกึ่งก้ามกราม (ตาราง 11)

8. การมีหนี้สิน

ครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมมีหนี้สินจากการกู้ยืมเฉลี่ย 99,475 บาท สูงกว่าครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนมที่มีหนี้สินเฉลี่ย 32,149 บาท การที่ครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมมีหนี้สินอยู่มาก แม้ว่าจะมีรายได้เหนือค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง เนื่องจากเกษตรกรต้องนำเงินมาลงทุนซื้อเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร รวมทั้งใช้สร้างโรงเรือนและบ่อหมักพืชอาหารสัตว์ ซึ่งเป็นต้นทุนคงที่ที่ต้องใช้ โดยมีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นแหล่งเงินกู้ที่ครัวเรือนทั้งสองกลุ่มกู้ยืมมากที่สุด คือ ร้อยละ 66.1 ของครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนม และร้อยละ 45.4 ของครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนม รองลงมา ร้อยละ 23.5 ของเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม กู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านซึ่งเป็นแหล่งเงินกู้ระยะสั้น มีในบางครัวเรือนที่กู้ยืมเงินจากสหกรณ์โคนมพัทลุงจำกัด พ่อแม่หรือญาติพี่น้อง กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตร (ตาราง 11)

ตาราง 11 การเป็นสมาชิกกลุ่มสถาบันเกษตรกรและการมีหนี้สิน (ตอบได้หลายข้อ)

หน่วย : ร้อยละ

การเป็นสมาชิกกลุ่มและการมีหนี้สิน	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 56)	ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 97)	รวม (n = 153)
ไม่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มใด ๆ	-	18.6	-
เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม	100.0 (n=56)	81.4 (n=79)	88.2 (n=135)
- ธ.ก.ส.	76.8	57.7	64.7
- กลุ่มออมทรัพย์	39.3	40.2	39.9
- สหกรณ์โคนมพัทลุง	100.0	-	-
- กลุ่มเกษตรกร / กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	16.1	18.5	17.6
- กลุ่มผู้ทำนา / กลุ่มผู้ใช้น้ำ	17.9	5.1	9.8
- สหกรณ์การเกษตร	3.6	11.3	8.5
- กลุ่มการผลิตการเกษตรต่างๆ	-	13.4	-
- กลุ่มร้านค้าสหกรณ์ / ร้านค้าหมู่บ้าน	3.6	4.1	3.9
- กลุ่มปรับปรุงคุณภาพยาง	3.6	2.1	2.6
- กลุ่มเกษตรกรรวมยั่งยืน	5.3	-	-
ไม่มีหนี้สิน	16.1	35.1	28.1
มีหนี้สิน	83.9 (n=47)	64.9 (n=63)	71.9 (n=110)
- ธ.ก.ส.	66.1	45.5	52.9
- กองทุนหมู่บ้าน	23.2	23.7	23.5
- สหกรณ์โคนมพัทลุง	19.6	-	-
- พ่อแม่ / ญาติพี่น้อง	10.7	4.1	6.5
- กลุ่มออมทรัพย์	5.3	4.1	4.6
- สหกรณ์การเกษตร	1.8	4.1	3.3
- กองทุนฟื้นฟูเกษตรกร	1.8	4.1	3.3
จำนวนหนี้สินเฉลี่ย	99,475 (บาท)	32,149 (บาท)	56,791 (บาท)

9. ผู้มีบทบาทตัดสินใจในการทำการเกษตร

ครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมฝ่ายชายจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจทำกิจกรรมต่างๆ มากกว่าฝ่ายหญิง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเลี้ยงโคนมเป็นงานที่ต้องใช้แรงงานในการดูแลทั้งในฟาร์มและนอกฟาร์ม โดยเฉพาะในเรื่องการจัดการแปลงหญ้าและการขนส่งนม ซึ่งเป็นภาระงานของฝ่ายชายจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบและตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ แต่ก็ยังคงมีการปรึกษาหารือตัดสินใจร่วมกันกับฝ่ายหญิง (ตาราง 12) ส่วนครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนม ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะเป็นผู้มีบทบาทในการตัดสินใจทำกิจกรรมต่างๆ ไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ไม่เลี้ยงโคนมจะมีการตัดสินใจในการทำกิจกรรมอื่นที่หลากหลายมากกว่าผู้เลี้ยงโคนม เพื่อให้มีรายได้เพียงพอในการใช้จ่ายในครัวเรือน ดังนั้นทั้งฝ่ายชายฝ่ายหญิงและบุตรจะมีบทบาทในการตัดสินใจเลือกทำกิจกรรมต่างๆ เท่าเทียมกันตามภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบ

ตาราง 12 ผู้มีบทบาทตัดสินใจในการทำการเกษตร

หน่วย : ร้อยละ

ผู้มีบทบาทตัดสินใจ	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 56)	ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 97)
ฝ่ายชายตัดสินใจผู้เดียว	48.2	32.0
ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงตัดสินใจร่วมกัน	32.1	24.7
บุตรมีส่วนร่วมตัดสินใจ	12.5	13.4
ฝ่ายหญิงตัดสินใจผู้เดียว	7.2	29.9

10. สิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน

ครัวเรือนเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม โดยมากมีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนประเภทโทรทัศน์ รถจักรยานยนต์ เตารีด ตู้เย็น และวิทยุ มีบ้างในบางครัวเรือนที่มีวิทยุทัศน์ เครื่องซักผ้า โทรศัทพ์บ้าน โทรศัทพ์มือถือ และจักรเย็บผ้า มีข้อสังเกตว่าสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน โดยมากครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมมีมากกว่าครัวเรือนผู้ไม่เลี้ยงโคนม อาจเป็นเพราะว่าการเลี้ยงโคนมมีความจำเป็นต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มากกว่าการทำการเกษตรอื่น อาทิเช่น โทรศัทพ์เพื่อการติดต่อสื่อสาร หรือการขอรับความช่วยเหลือต่างๆ ในการเลี้ยงโคนม รถจักรยานยนต์ไว้สำหรับส่งนํ้านม เป็นต้น จะเห็นได้ว่ามีเพียงจักรเย็บผ้าเท่านั้นที่ครัวเรือนผู้เลี้ยงโคนมมีน้อยกว่า (ตาราง 13)

ตาราง 13 สิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน (ตอบได้หลายข้อ)

หน่วย : ร้อยละ

ชนิด	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 56)	ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 97)
รถจักรยานยนต์	100.0	89.7
โทรทัศน์	98.2	93.8
ตู้เย็น	96.4	87.6
เตาแก๊ส	94.6	88.7
วิทยุ	83.9	72.2
เครื่องซักผ้า	30.4	27.8
วีดีทัศน์	28.6	27.8
โทรศัพท์มือถือ	25.0	12.4
โทรศัพท์บ้าน	23.2	18.6
จักรเย็บผ้า	12.5	14.4
คอมพิวเตอร์	3.6	2.1

11. การได้รับข่าวสารความรู้การเกษตร

ข้อมูลการได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรของเกษตรกรใช้แบบสัมภาษณ์มาตราส่วนการประเมินค่า (rating scale) ที่มีลักษณะเป็นการประเมินระดับการได้รับข่าวสารความรู้การเกษตร ได้แบ่งมาตราส่วนในการประเมินค่าออกเป็น 5 ระดับ โดยให้น้ำหนักคะแนน ดังนี้

ได้รับข่าวสารความรู้ทุกวัน	คะแนน	= 5
ได้รับข่าวสารความรู้สัปดาห์ละครั้ง	คะแนน	= 4
ได้รับข่าวสารความรู้เดือนละครั้ง	คะแนน	= 3
ได้รับข่าวสารความรู้หลายเดือนครั้ง	คะแนน	= 2
ไม่ได้รับข่าวสารความรู้เลย	คะแนน	= 1

การแปลความหมายค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับการได้รับข่าวสารความรู้การเกษตร ใช้เกณฑ์ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{อันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} = 0.8 \end{aligned}$$

ค่าอันตรภาคชั้นที่ได้นำมากำหนดขอบเขตมัธยฐานในการอ่านช่วงค่าเฉลี่ย มีดังนี้

ขอบเขตมัธยฐาน	= 1 - 1.8	หมายถึง	ไม่เคยได้รับข่าวสารความรู้เลย
ขอบเขตมัธยฐาน	= 1.9 - 2.6	หมายถึง	ได้รับข่าวสารความรู้หลายเดือนครั้ง
ขอบเขตมัธยฐาน	= 2.7 - 3.4	หมายถึง	ได้รับข่าวสารความรู้เดือนละครั้ง
ขอบเขตมัธยฐาน	= 3.5 - 4.2	หมายถึง	ได้รับข่าวสารความรู้สัปดาห์ละครั้ง
ขอบเขตมัธยฐาน	= 4.3 - 5	หมายถึง	ได้รับข่าวสารความรู้ทุกวัน

ผลการศึกษาการได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมได้รับข่าวสารความรู้จากเจ้าหน้าที่สหกรณ์โคนมพัทลุงประมาณเดือนละครั้ง นอกจากนี้แล้วยังได้รับข่าวสารความรู้จากเจ้าหน้าที่ศุศัตว์อำเภอ และเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลหลายเดือนครั้ง ส่วนเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมไม่ค่อยได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากเจ้าหน้าที่รัฐและรัฐวิสาหกิจเลย แต่ได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านประมาณเดือนละครั้ง ขณะที่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านประมาณสัปดาห์ละครั้ง เนื่องจากเกษตรกรมีโอกาสพบปะกันระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงโคนมด้วยกันอยู่เป็นประจำ ณ ศูนย์รวบรวมนํ้านมดิบในช่วงส่งนํ้านมดิบ การได้รับข่าวสารความรู้จากสื่อสิ่งพิมพ์ เกษตรกรทั้งสองกลุ่มได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากหนังสือพิมพ์หลายเดือนครั้ง การที่เกษตรกรไม่ค่อยมีโอกาสได้อ่านหนังสือพิมพ์มากนัก อาจเป็นเพราะว่าไม่มีเวลาอ่านหนังสือหรือที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านไม่มี ในด้านหนังสือวิชาการหรือวารสาร เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมได้รับข่าวสารความรู้อยู่บ้างประมาณเดือนละครั้ง การได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากสื่อมวลชน เกษตรกรทั้งสองกลุ่มได้รับข่าวสารความรู้จากโทรทัศน์บ่อยที่สุดหรือประมาณสัปดาห์ละครั้ง ส่วนการได้รับข่าวสารความรู้จากหอกระจายข่าว เกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมได้รับข่าวสารประมาณหลายเดือนครั้ง ขณะที่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมไม่ค่อยได้รับข่าวสารจากหอกระจายข่าว แม้ว่าเกือบทุกชุมชนจะมีหอกระจายข่าว แต่มักมีปัญหาเครื่องกระจายเสียงเสีย ในการได้รับข่าวสารความรู้จากงานนิทรรศการ พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมได้รับข่าวสารความรู้จากงานนิทรรศการประมาณหลายเดือนครั้ง โดยเฉพาะงานวัน

โคนมซึ่งมีจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในการได้รับข่าวสารความรู้จากกิจกรรมกลุ่ม พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยง โคนมได้มีการเข้าร่วมประชุมและรับการฝึกอบรมจากสหกรณ์โคนมพัทลุงประมาณหลายเดือนครั้ง ส่วนเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมก็ได้รับข่าวสารความรู้จากการประชุมในหมู่บ้านหลายเดือนครั้ง (ตาราง 14)

ตาราง 14 การได้รับข่าวสารความรู้การเกษตร

แหล่งข่าวสารความรู้	ผู้เลี้ยงโคนม (n=56)		ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n=97)	
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D
จากเจ้าหน้าที่รัฐ / รัฐวิสาหกิจ				
- เจ้าหน้าที่สหกรณ์โคนมพัทลุง	2.8	.91	1.1	.32
- เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอ	2.4	.57	1.6	.56
- เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล	1.9	.66	1.8	.70
- เจ้าหน้าที่ ธ.ก.ส.	1.2	.49	1.4	.49
- เจ้าหน้าที่ประมงอำเภอ	1.1	.26	1.3	.44
จากบุคคลทั่วไป				
- ญาติพี่น้อง / เพื่อนบ้าน	4.2	.77	3.1	.72
- พนักงานขาย	1.6	.56	1.1	.28
จากสื่อสิ่งพิมพ์				
- หนังสือวิชาการ / วารสาร	2.8	.64	1.6	.78
- หนังสือพิมพ์	2.2	1.51	2.1	1.27
จากสื่อมวลชน				
- โทรทัศน์	3.8	1.06	3.6	1.15
- วิทยุ	2.4	1.30	2.0	1.26
- งานนิทรรศการการเกษตร	2.0	.19	1.6	.50
- หอกระจายข่าว	1.7	1.06	2.3	1.34
- อินเทอร์เน็ต	1.0	.00	1.0	.00
จากกิจกรรมกลุ่ม				
- การประชุม	2.5	.60	2.2	.60
- การฝึกอบรม	2.0	.40	1.4	.56
- การทัศนศึกษาดูงาน	1.6	.49	1.2	.41

ตอนที่ 2 การเลี้ยงโคนม

12. ความเป็นมาและเหตุจูงใจในการเลี้ยงโคนม

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมร้อยละ 37.5 เริ่มเลี้ยงโคนมไม่เกิน 5 ปี หรือเริ่มเลี้ยงในช่วงปี พ.ศ. 2540 - 2544 และร้อยละ 35.7 เลี้ยงโคนมมาแล้วเป็นเวลา 6 - 10 ปี หรือเริ่มเลี้ยงในช่วงปี พ.ศ. 2535 - 2539 ขณะที่เกษตรกรที่เลี้ยงโคนมมานานกว่า 10 ปี หรือเริ่มเลี้ยงก่อนปี พ.ศ. 2535 มีร้อยละ 26.8 จำนวนโคนมที่เกษตรกรเริ่มเลี้ยงมีเฉลี่ย 3.6 ตัว (ตาราง 15) เหตุจูงใจในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรเรียงตามลำดับ คือ เห็นญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านเลี้ยงได้ผลดี ได้รับการสนับสนุนจากบุคคลหรือหน่วยงานต่างๆ ประสบความสำเร็จจากอาชีพเดิม เห็นว่าเป็นงานที่ได้อยู่กับบ้าน และมีใจรักในการเลี้ยงโคนม ร้อยละ 48.2 28.6 12.5 7.1 และ 3.6 ตามลำดับ เป็นที่น่าสังเกตว่าเกษตรกรที่เลี้ยงโคนมเพราะมีใจรักมีเพียงร้อยละ 3.6 ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรไม่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงโคนมเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ภูวนาท ทองพันธ์ (2540 : 36) ที่พบว่า รายได้เป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกษตรกรเลี้ยงโคนม คือ ร้อยละ 48 รองลงมา ร้อยละ 20 เพื่อนบ้านชักจูง และร้อยละ 14 ราชการแนะนำ

13. การได้รับการสนับสนุนด้านการลงทุนในการเลี้ยงโคนม และการได้รับความช่วยเหลือในการเลี้ยงโคนมในปัจจุบัน (พ.ศ. 2544)

เกษตรกรร้อยละ 58.9 เริ่มเลี้ยงโคนมโดยไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการลงทุน ซึ่งใช้เงินลงทุนของตนเองเป็นหลัก หรือกู้ยืมจาก ธ.ก.ส. ในอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ปกติ ส่วนเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนด้านการลงทุน เกษตรกรได้รับการสนับสนุนจากกรมปศุสัตว์มากที่สุด ร้อยละ 60.9 ของผู้ที่ได้รับการสนับสนุนด้านการลงทุน เพื่อซื้อแม่โคและสร้างโรงเรือน รองลงมา ร้อยละ 21.7 ได้รับการสนับสนุนด้านการลงทุนจากพ่อแม่หรือญาติพี่น้องที่ได้ให้เงินลงทุนหรือให้โคมาทดลองเลี้ยง มีเพียงร้อยละ 17.4 ได้รับการสนับสนุนการลงทุนจาก ธ.ก.ส. หรือ อ.ส.ค. โดยให้กู้ยืมเงินอัตราดอกเบี้ยต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของบุญเลิศ ศรีน้อย (2542 : 49) ที่พบว่า เกษตรกรร้อยละ 12.3 เลี้ยงโคนมโดยใช้เงินลงทุนของตนเองทั้งหมด ร้อยละ 35.1 เลี้ยงโคนมโดยการกู้ยืมทั้งหมด และร้อยละ 52.6 ใช้เงินทุนของตนเองบางส่วนและกู้ยืมบางส่วน สำหรับการได้รับความช่วยเหลือในการเลี้ยงโคนม เกษตรกรทั้งหมดได้รับการช่วยเหลือในด้านการผสมเทียมโคจากสำนักงานปศุสัตว์ เกษตรกรเกือบทั้งหมด ร้อยละ 94.6 ได้รับการช่วยเหลือฟางอัดก้อนจากสหกรณ์โคนมพัทลุงซึ่งจำหน่ายให้กับเกษตรกรในราคาเพียงก้อนละ 10 บาท และร้อยละ 41.1 ได้รับการช่วยเหลือเงินกู้ปลอดดอกเบี้ยจากสหกรณ์โคนมพัทลุง เพื่อนำมาซื้อโคเพิ่มสร้างบ่อหมักพืชอาหารสัตว์หรือโรงเก็บฟาง (ตาราง 16)

ตาราง 15 ความเป็นมาและเหตุจูงใจในการเลี้ยงโคนม

ความเป็นมาและเหตุจูงใจในการเลี้ยงโคนม	จำนวน (n = 56)	ร้อยละ
ปีที่เริ่มเลี้ยงโคนม		
- ก่อนปี พ.ศ. 2530	6	10.7
- พ.ศ. 2530 - 2534	9	16.1
- พ.ศ. 2535 - 2539	20	35.7
- พ.ศ. 2540 - 2544	21	37.5
โคนมที่เริ่มเลี้ยง (ตัว)		
2 หรือน้อยกว่า	26	46.4
3 - 4	15	26.8
5 - 6	10	17.9
มากกว่า 6	5	8.9
จำนวนโคนมที่เริ่มเลี้ยงเฉลี่ย 3.6 ตัว		
เหตุจูงใจในการเลี้ยงโคนม		
- เห็นญาติพี่น้อง / เพื่อนบ้าน เลี้ยง ได้ผลดี	27	48.2
- ได้รับการสนับสนุนจากบุคคลหรือหน่วยงานต่างๆ	16	28.6
- ประสบความสำเร็จจากอาชีพเดิม	7	12.5
- เห็นว่าเป็นงานที่ทำอยู่กับบ้าน	4	7.1
- มีใจรัก	2	3.6

ตาราง 16 การได้รับการสนับสนุนด้านการลงทุนในการเลี้ยงโคนมและการได้รับความช่วยเหลือในการเลี้ยงโคนมในปัจจุบัน (พ.ศ. 2544)

รายละเอียด	จำนวน (n = 56)	ร้อยละ
ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการลงทุน	33	58.9
ได้รับการสนับสนุนด้านการลงทุน (n = 23)	23	41.1
- จากกรมปศุสัตว์	14	60.9
- จากพ่อแม่ / ญาติพี่น้อง	5	21.7
- จาก ธ.ก.ส. / อ.ส.ค.	4	17.4
การได้รับความช่วยเหลือในปัจจุบัน (ตอบได้หลายข้อ)		
- การผสมเทียม	56	100.0
- ฟางอัดก้อนราคาถูก	53	94.6
- เงินกู้ยืม	23	41.1

14. จำนวนโคนมในฟาร์ม

จำนวนโคนมทั้งหมดในฟาร์มของเกษตรกรมีเฉลี่ย 13.6 ตัวต่อฟาร์ม เป็นแม่โคเฉลี่ย 7.2 ตัวต่อฟาร์ม เป็นโครุ่นและโคสาว (เพศเมียอายุ 4 – 24 เดือน) เฉลี่ย 4.6 ตัวต่อฟาร์ม ลูกโคเพศเมียอายุต่ำกว่า 4 เดือน เฉลี่ย 1.3 ตัวต่อฟาร์ม และลูกโคเพศผู้เฉลี่ย 0.5 ตัวต่อฟาร์ม (ตาราง 17) การที่เกษตรกรมีลูกโคเพศผู้จำนวนน้อย เนื่องจากเกษตรกรไม่นิยมเลี้ยงเพราะมีพืชอาหารไม่เพียงพอ โดยเกษตรกรจะจำหน่ายทันทีเมื่อลูกโคหย่านมในราคาตัวละ 500 บาท ซึ่งจะมีคนมาติดต่อซื้อเพื่อนำไปเลี้ยงขุนขายเป็นโคเนื้อ

ตาราง 17 จำนวนโคนมในฟาร์ม

โคที่เลี้ยง	จำนวนทั้งหมด (ตัว)	\bar{X} (n = 56)	S.D
แม่โค	401	7.2	4.2
โครุ่น-โคสาว (เพศเมียอายุ 4-24 เดือน)	258	4.6	2.7
ลูกโคเพศเมีย (อายุต่ำกว่า 4 เดือน)	74	1.3	1.7
ลูกโคเพศผู้	26	0.5	0.9
จำนวนโคนมทั้งหมด	759	13.6	7.4

15. ปริมาณน้ำนมโคที่เกษตรกรได้รับเป็นประจำ

โคของเกษตรกรร้อยละ 46.4 ให้น้ำนมเป็นประจำปริมาณเฉลี่ยในช่วง 10 - 15 กิโลกรัมต่อตัวต่อวัน ร้อยละ 41.1 ให้น้ำนมเป็นประจำปริมาณเฉลี่ยไม่เกิน 9 กิโลกรัมต่อตัวต่อวัน และโคของเกษตรกรร้อยละ 12.5 ให้น้ำนมเป็นประจำปริมาณเฉลี่ยมากกว่า 15 กิโลกรัมต่อตัวต่อวัน ปริมาณน้ำนมที่เกษตรกรรีดได้เป็นประจำเฉลี่ย 12.5 กิโลกรัมต่อตัวต่อวัน (ตาราง 18)

ตาราง 18 ปริมาณน้ำนมโคที่เกษตรกรรีดได้เป็นประจำ

ปริมาณน้ำนมโคที่เกษตรกรรีดได้เป็นประจำ	จำนวน (n = 56)	ร้อยละ
9 กก./ตัว/วัน หรือน้อยกว่า	23	41.1
10 - 15 กก./ตัว/วัน	26	46.4
มากกว่า 15 กก./ตัว/วัน	7	12.5
ปริมาณการให้น้ำนมของโคเฉลี่ย 12.5 (กก./ตัว/วัน)		

16. การได้รับวัคซีนและการตรวจโรค และประวัติการเป็นโรคของโคนม

เกษตรกรร้อยละ 82.1 โคที่เลี้ยงได้รับการฉีดวัคซีนและการตรวจโรคต่างๆ โดยได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยมากที่สุด ร้อยละ 89.1 นอกจากนี้ได้รับการตรวจโรคแท้งติดต่อ ฉีดวัคซีนป้องกันโรคคอบวม และตรวจวัณโรค ร้อยละ 28.3 13.0 และ 8.7 ตามลำดับ ขณะที่เกษตรกรร้อยละ 17.9 มีโคที่เลี้ยงไม่ได้รับการฉีดวัคซีนและการตรวจโรคใดๆ อาจเป็นเพราะ

เกษตรกรเพิ่งเริ่มเลี้ยงโคนมหรือในวันที่มีเจ้าหน้าที่มาบริการแต่เกษตรกรไม่ได้กลับบ้าน สำหรับประวัติการเป็นโรคของโค พบว่า เกษตรกรร้อยละ 66.1 โคที่เลี้ยงเคยมีประวัติเป็นโรคต่างๆ โดยมีประวัติเป็นโรคเต้านมอักเสบมากที่สุด คือ ร้อยละ 40.5 ของผู้ที่โคเคยมีประวัติเป็นโรค รองลงมา เป็นโรคข้ออักเสบหรือข้อเคล็ด และผสมไม่ติด ร้อยละ 21.6 เท่ากันมีบ้างที่โคมีประวัติเป็นไขหีบ ผสมติดยาก ใช้น้ำนม ดายไม่ทราบสาเหตุ และท้องเสีย ร้อยละ 18.9 13.5 10.8 8.1 และ 2.7 ตามลำดับ (ตาราง 19)

ตาราง 19 การได้รับวัคซีนหรือการตรวจโรค และประวัติการเป็นโรคของโคนม (ตอบได้หลายข้อ)

รายละเอียด	จำนวน (n = 56)	ร้อยละ
ไม่ได้รับการฉีดวัคซีนหรือการตรวจโรค	10	17.9
ได้รับการฉีดวัคซีน หรือการตรวจโรค (n=46)	46	82.1
- ปากและเท้าเปื่อย	41	89.1
- แท้งติดต่อ	13	28.3
- คอบวม	6	13.0
- วัณโรค	4	8.7
โคไม่เคยมีประวัติเป็นโรคใด ๆ	19	33.9
ประวัติการเป็นโรคของโค (n=37)	37	66.1
- เต้านมอักเสบ	15	40.5
- ข้ออักเสบ / ข้อเคล็ด	8	21.6
- ผสมไม่ติด	8	21.6
- ไขหีบ	7	18.9
- ผสมติดยาก	5	13.5
- ใช้น้ำนม	4	10.8
- ดายไม่ทราบสาเหตุ	3	8.1
- ท้องเสีย	1	2.7

17. รูปแบบการเลี้ยงโคนม

เกษตรกรโดยมาก ร้อยละ 41.1 เลี้ยงโคนมในคอกซึ่งสร้างอยู่ใกล้บ้านของเกษตรกรเอง ซึ่งมีโรงเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกัน รองลงมา ร้อยละ 26.8 เลี้ยงโดยการผูกล่ำนขึ้นโรงร่วมกับปล่อยในแปลงหญ้าธรรมชาติ นอกนั้น ร้อยละ 19.6 เลี้ยงโดยการผูกล่ำนขึ้นโรง และร้อยละ 12.5 เลี้ยงในคอกร่วมกับปล่อยในแปลงหญ้าธรรมชาติโดยให้โคเดินหาหญ้ากินเอง นอกจากนี้หลังจากหมดฤดูกล่าทำนา เกษตรกรได้ปล่อยให้โคเดินกินหญ้าในแปลงนา (ตาราง 20)

ตาราง 20 รูปแบบการเลี้ยงโคนม

รูปแบบการเลี้ยง	จำนวน (n = 56)	ร้อยละ
ปล่อยในคอกมีบริเวณ	23	41.1
ผูกล่ำนขึ้นโรงร่วมกับปล่อยในแปลงหญ้าธรรมชาติ	15	26.8
ผูกล่ำนขึ้นโรง	11	19.6
ปล่อยในคอกร่วมกับปล่อยในแปลงหญ้าธรรมชาติ	7	12.5

18. การให้อาหารชั้นแก่โคนม

เกษตรกรเลี้ยงโคนมโดยให้กินทั้งอาหารหยาบและอาหารชั้น เกษตรกรร้อยละ 64.3 ให้อาหารชั้นกับแม่โค โดยให้จำกัดจำนวนตามปริมาณน้ำนมที่รีดได้ในอัตรา 2 หรือ 3 : 1 ส่วน คือ ปริมาณน้ำนมที่รีดได้ 2 หรือ 3 ส่วนต่ออาหารชั้น 1 ส่วน และร้อยละ 35.7 ให้อาหารชั้นโดยพิจารณาจากความสมบูรณ์ของโคเป็นหลัก นอกจากนี้ปริมาณอาหารชั้นที่ให้โคกิน เกษตรกรยังมีการพิจารณาจากคุณภาพของอาหารหยาบด้วย หากมีการให้อาหารหยาบที่มีคุณภาพต่ำ เช่น ฟางข้าว ก็จะมีการทดแทนคุณค่าอาหารโดยการให้อาหารชั้นเพิ่มมากขึ้น สำหรับการให้อาหารชั้นกับโครุ่นและโคสาว (โคเพศเมียอายุ 4 – 24 เดือน) เกษตรกรร้อยละ 80.4 ให้อาหารชั้นในอัตรา 1 – 2 กิโลกรัมต่อตัวต่อวัน อาหารชั้นที่ให้กับโครุ่นและโคสาวมีจำนวนเฉลี่ย 2.0 กิโลกรัมต่อตัวต่อวัน ในการให้น้ำนมกับลูกโคเพศเมีย (อายุต่ำกว่า 4 เดือน) เกษตรกรร้อยละ 53.6 ให้ลูกโคกินนมแม่ผสมนมผง ร้อยละ 30.4 ให้กินนมผงผสมน้ำ มีเพียงร้อยละ 16.0 ให้กินนมแม่อย่างเดียว (ตาราง 21)

ตาราง 21 การให้อาหารชั้นแก่โคนม

การให้อาหารชั้น	จำนวน (n = 56)	ร้อยละ
แม่โค		
- ให้อาหารจำกัดจำนวนตามปริมาณน้ำนมที่รีดได้	36	64.3
- ให้อาหารคำนึงถึงความสมบูรณ์ของโคเป็นหลัก	20	35.7
โครุ่น-โคสาว (โคเพศเมียอายุ 4-24 เดือน)		
1 - 2 กก. / ตัว / วัน	45	80.4
3 - 4 กก. / ตัว / วัน	11	19.6
จำนวนอาหารชั้นที่ให้โครุ่น - โคสาว เฉลี่ย 2.0 กก. /ตัว/วัน น้ำนมเลี้ยงลูกโคเพศเมีย (อายุต่ำกว่า 4 เดือน)		
- นมแม่ผสมนมผง	30	53.6
- นมผงละลายน้ำ	17	30.4
- นมแม่	9	16.0

19. พืชอาหารสัตว์ที่เกษตรกรปลูกและความเพียงพอ และการซื้อที่ดินเพื่อทำแปลงหญ้าภายหลังจากที่ได้เลี้ยงโคนม

หญ้าสดเป็นพืชอาหารที่เกษตรกรนิยมนำมาใช้เลี้ยงโคนม พันธุ์หญ้าที่เกษตรกรนิยมปลูก ได้แก่ หญ้าขนและพลิแคตทูลัม หญ้าขนทนต่อสภาพน้ำท่วมขังเป็นเวลานานได้ดี ส่วนในพื้นที่ราบที่ไม่มีน้ำท่วมขังและดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เกษตรกรจะปลูกหญ้าพลิแคตทูลัม เนื่องจากเป็นหญ้าที่เจริญเติบโตได้ดีในดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ทนต่อสภาพแห้งแล้งได้ดี และทนต่อสภาพน้ำท่วมขังได้บ้าง (ตาราง 22) อย่างไรก็ตามมีเกษตรกรเพียงร้อยละ 25.0 ที่มีหญ้าเพียงพอให้โคได้กินตลอดปี อีกร้อยละ 75.0 มีหญ้าไม่เพียงพอให้โคกินตลอดปี เกษตรกรจึงแก้ปัญหาการขาดแคลนหญ้าโดยวิธีต่างๆ ร้อยละ 95.2 ของเกษตรกรที่มีหญ้าไม่เพียงพอ มีการกักตุนฟางแห้งสำรองไว้ใช้ในช่่วงอาหารขาดแคลนโดยเก็บจากในฟางของตนเองและของเพื่อนบ้าน อีกทั้งซื้อฟางอัดก้อนจาก สหกรณ์โคนมพัทลุงซึ่งจำหน่ายในราคาถูก เพื่อให้เกษตรกรเก็บไว้ใช้ในช่่วงอาหารขาดแคลน โดยเฉพาะในช่วงฝนตกชุกในเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม ร้อยละ 30.9 แก้ปัญหาโดยการออกไปตัดหญ้าตามพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ หัวไร่ปลายนา สวนยางพารา และทุ่งหญ้าสาธารณะ ร้อยละ 16.7 ซื้อหญ้าแห้งจากสถานีอาหารสัตว์สตูลหรือสถานีอาหารสัตว์ตรัง ร้อยละ 14.3 ซื้อหญ้าสดหรือต้นข้าวโพดจาก

เพื่อนบ้าน ร้อยละ 4.8 ซื้อหญ้าหมักจากสถานีอาหารสัตว์พัทลุง และร้อยละ 2.4 ซื้อข้าวโพดหมักจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีพัทลุง ในการซื้อที่ดินเพื่อทำแปลงหญ้า เกษตรกรร้อยละ 32.1 ได้ซื้อที่ดินเพิ่มภายหลังจากที่ได้มาเลี้ยงโคนมเพื่อทำเป็นแปลงหญ้า โดยร้อยละ 61.1 ของเกษตรกรที่ได้ซื้อที่ดิน ซื้อที่ดินขนาดไม่เกิน 4 ไร่ ร้อยละ 27.8 ซื้อที่ดินในช่วง 5-8 ไร่ และร้อยละ 11.1 ซื้อที่ดินมากกว่า 8 ไร่ จำนวนที่ดินที่เกษตรกรซื้อภายหลังจากที่ได้มาเลี้ยงโคนมมีขนาดเฉลี่ย 4.9 ไร่ (ตาราง 22)

20. ปัญหาในการปลูกหญ้า และแหล่งน้ำที่ใช้ในแปลงหญ้า

เกษตรกรร้อยละ 66.1 มีปัญหาในการทำแปลงหญ้า โดยร้อยละ 38.9 ของเกษตรกรที่มีปัญหาในการทำแปลงหญ้า มีปัญหาเกี่ยวกับแมลงศัตรูพืชทำลายต้นหญ้า ร้อยละ 27.8 มีปัญหาขาดแคลนน้ำรดแปลงหญ้าในช่วงฤดูแล้ง ทำให้ต้นหญ้าเจริญเติบโตช้า ร้อยละ 22.2 มีปัญหาน้ำท่วมแปลงหญ้าในช่วงฤดูฝน ทำให้ไม่สามารถตัดหญ้ามาให้โคกินได้ เมื่อน้ำลดจะมีคราบโคลนติดตามต้นหญ้าและโคจะไม่ยอมกินหญ้าที่ติดโคลน เกษตรกรจึงต้องตัดหญ้าทิ้ง มีบ้างที่เกษตรกรมีปัญหากับดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ปัญหาหนูนากัดกินต้นหญ้า และการลักขโมยตัดหญ้า ร้อยละ 11.1 5.5 และ 2.8 ตามลำดับ (ตาราง 23) การใช้น้ำในแปลงหญ้า เกษตรกรร้อยละ 60.7 ไม่มีน้ำรดแปลงหญ้า โดยจะอาศัยเพียงน้ำฝน ขณะที่เกษตรกรที่มีน้ำรดแปลงหญ้าโดยมากร้อยละ 63.6 ใช้น้ำจากคลองธรรมชาติหรือคลองชลประทาน รองลงมา ร้อยละ 36.4 ใช้น้ำจากสระน้ำตื้น และร้อยละ 18.2 ใช้น้ำทะเลสาบรดแปลงหญ้า (ตาราง 24)

21. แหล่งน้ำที่ใช้ในโรงเรียน

แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในการเลี้ยงโคนม โดยมากเกษตรกรนำน้ำจากบ่อน้ำตื้นมาใช้ มีร้อยละ 53.6 และน้ำประปาหมู่บ้าน มีร้อยละ 50.0 รองลงมา ร้อยละ 26.8 ใช้น้ำบาดาล มีเพียงร้อยละ 7.2 นำน้ำจากคลองธรรมชาติหรือสระน้ำตื้นมาใช้ในการทำความสะอาดโรงเรียน (ตาราง 24)

ตาราง 22 พืชอาหารสัตว์ที่เกษตรกรปลูกและความเพียงพอ และการซื้อที่ดินเพื่อทำแปลงหญ้าภายหลังจากที่ได้เลี้ยงโคนม (ตอบได้หลายข้อ)

รายละเอียด	จำนวน (n = 56)	ร้อยละ
พืชอาหารสัตว์ที่เกษตรกรปลูก (n = 56)		
- หญ้าขน	36	64.3
- พลิแคตทูลัม	34	60.7
- อะตราดรัม	9	16.1
- รุจี	7	12.5
- เนเปียร์	6	10.7
- อื่น ๆ	3	5.3
ความเพียงพอในการใช้พืชอาหารสัตว์ที่เกษตรกรปลูก		
- เพียงพอตลอดปี	14	25.0
- ไม่เพียงพอตลอดปี (n = 42)	42	75.0
- กักตุนฟางแห้ง	40	95.2
- ตัดหญ้าตามพื้นที่นา / พื้นที่สวนยาง / พื้นที่สาธารณะ	13	30.9
- ซื้อหญ้าแห้งจากสถานีอาหารสัตว์สตูล / ตรัง	7	16.7
- ซื้อหญ้าสด / ต้นข้าวโพด จากเพื่อนบ้าน	6	14.3
- ซื้อหญ้าหมักจากสถานีอาหารสัตว์พัทลุง	2	4.8
- ซื้อข้าวโพดหมักจากวิทยาลัยเกษตรฯ พัทลุง	1	2.4
การซื้อที่ดินเพื่อทำแปลงหญ้าภายหลังจากที่ได้เลี้ยงโคนม		
- ไม่ซื้อ	38	67.9
- ซื้อ (n : 18)	18	32.1
4 ไร่ หรือน้อยกว่า	11	61.1
5 - 8 ไร่	5	27.8
มากกว่า 8 ไร่	2	11.1
จำนวนที่ดินที่เกษตรกรซื้อเฉลี่ย 4.9 ไร่		

ตาราง 23 ปัญหาในการปลูกหญ้า (ตอบได้หลายข้อ)

ปัญหาในการปลูกหญ้า	จำนวน (n = 56)	ร้อยละ
ไม่มีปัญหาใด ๆ	19	33.9
มีปัญหา (n=37)	37	66.1
- แมลงศัตรูพืชทำลายต้นหญ้า	14	38.9
- ขาดน้ำรดแปลงหญ้าในช่วงฤดูแล้ง	10	27.8
- น้ำท่วมแปลงหญ้าในช่วงฤดูฝน	8	22.2
- ดินขาดความอุดมสมบูรณ์	4	11.1
- หนูนากัดกินต้นหญ้า	2	5.5
- การลักขโมย	1	2.8

ตาราง 24 แหล่งน้ำใช้ในแปลงหญ้า และแหล่งน้ำใช้ในโรงเรียน

แหล่งน้ำ	จำนวน (n = 56)	ร้อยละ
แหล่งน้ำที่ใช้ในแปลงหญ้า		
- ใช้น้ำฝนอย่างเดียว	34	60.7
- แหล่งน้ำที่ขุดแปลงหญ้า (ตอบได้หลายข้อ) (n:22)	22	39.3
- คลองธรรมชาติ / คลองชลประทาน	14	63.6
- สระน้ำตื้น	8	36.4
- น้ำทะเลสาบ	4	18.2
แหล่งน้ำที่ใช้ในโรงเรียน (ตอบได้หลายข้อ)		
- บ่อน้ำตื้น	30	53.6
- น้ำประปาหมู่บ้าน	28	50.0
- น้ำบาดาล	15	26.8
- คลองธรรมชาติ / สระน้ำตื้น	4	7.2

22. การใช้แรงงานในการเลี้ยงโคนมและแรงงานรีดนม

เกษตรกรร้อยละ 98.2 ใช้แรงงานเลี้ยงโคนมจากแรงงานในครัวเรือน โดยไม่จ้างแรงงานจากภายนอก มีเพียงร้อยละ 1.8 ใช้แรงงานในครัวเรือนและจ้างแรงงานจากภายนอก ในการรีดนมโค เกษตรกรร้อยละ 53.6 รีดนมโดยใช้มือรีด และร้อยละ 46.4 รีดนมโดยใช้เครื่องรีด ร้อยละ 50.0 ของเกษตรกรผู้รีดนมโดยใช้มือรีด ฝ่ายสามีเป็นผู้รีดนมเพียงผู้เดียว รองลงมา ร้อยละ 23.3 ทั้งฝ่ายสามีและภรรยาช่วยกัน ร้อยละ 16.7 ฝ่ายภรรยาเป็นผู้รีดนมเพียงผู้เดียว และร้อยละ 10.0 ฝ่ายสามีหรือภรรยา และบุตรช่วยกัน ขณะที่เกษตรกรที่รีดนมโดยใช้เครื่องรีดมีการใช้แรงงานในกิจกรรมการรีดนมไม่เกิน 2 คน (ตาราง 25)

ตาราง 25 การใช้แรงงานในการเลี้ยงโคนมและแรงงานรีดนม

การใช้แรงงาน	จำนวน (n = 56)	ร้อยละ
การเลี้ยงโคนม		
- แรงงานครัวเรือน	55	98.2
- แรงงานครัวเรือนและแรงงานจ้าง	1	1.8
การรีดนม (ใช้มือรีด) (n = 30)	30	53.6
- สามีเพียงผู้เดียว	15	50.0
- สามีและภรรยาช่วยกัน	7	23.3
- ภรรยาเพียงผู้เดียว	5	16.7
- สามีหรือภรรยา และบุตรช่วยกัน	3	10.0
จำนวนแรงงานรีดนม (ใช้เครื่องรีด) (n = 26)	26	46.4
1 คน	12	46.2
2 คน	14	53.8

23. ปัญหาในการเลี้ยงโคนม และความต้องการได้รับการช่วยเหลือมากที่สุดในการเลี้ยงโคนม

เกษตรกรร้อยละ 55.4 ของผู้เลี้ยงโคนม มีปัญหามากเกี่ยวกับโคผสมติดยากหรือผสมไม่ติด รองลงมา ร้อยละ 32.1 มีปัญหามากในเรื่องการขาดแคลนเงินทุน และมีอีกร้อยละ 17.8 มีปัญหามากในเรื่องการขาดความรู้และประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนม (ตาราง 26) ซึ่งสอดคล้องกับตาราง 27 ที่เกษตรกรต้องการได้รับการช่วยเหลือมากที่สุดในการเลี้ยงโคนม โดยเกษตรกรร้อยละ 33.9 ให้

ความคิดเห็นว่าการที่โคผสมติดยากหรือผสมไม่ติด มีสาเหตุมาจากการจัดการของเกษตรกรเอง ร้อยละ 28.6 เห็นว่า เกิดจากการเช็ดสัดหรือผสมเทียมผิดเวลา ร้อยละ 23.2 เห็นว่า เกิดจากสายพันธุ์โค โดยเกษตรกรให้เหตุผลว่าโคที่มีสายพันธุ์ต่างประเทศสูงจะให้ปริมาณน้ำนมมาก แต่จะมีโอกาสผสมติดน้อยลง มีบ้างที่เห็นว่าเกิดจากการอักเสบของรังไข่หรือมดลูกอักเสบ และโคเป็นโรคแท้งติดต่อกัน (ตาราง 27) ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการในการให้ความรู้โดยอาจมีการจัดการอบรม หรือจัดเวทีเสวนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และหาแนวทางในการแก้ปัญหาการเลี้ยงโคนมร่วมกันระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ เพื่อให้การแก้ปัญหาตรงตามความต้องการของเกษตรกร

ตาราง 26 ปัญหาในการเลี้ยงโคนม

ปัญหาในการเลี้ยงโคนม	ระดับปัญหา (n = 56)					
	มาก		น้อย		ไม่มี	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
โคผสมติดยาก / ผสมไม่ติด	31	55.4	20	35.7	5	8.9
ขาดแคลนเงินทุน	18	32.1	21	37.5	17	30.4
ขาดความรู้และประสบการณ์	10	17.8	37	66.1	9	16.1
โรคเต้านมอักเสบ	8	14.3	33	58.9	15	26.8
โคให้น้ำนมน้อย	-	-	32	57.1	24	42.9
การชำระหนี้สิน	2	3.6	20	35.7	34	60.7
การได้รับการบริการจากเจ้าหน้าที่ต่างๆ	3	5.4	18	32.1	35	62.5
โคเป็นโรคท้องเสีย	-	-	18	32.1	38	67.9
แรงงานในการเลี้ยงโคนม	4	7.1	4	7.1	48	85.8

ตาราง 27 ความต้องการได้รับการช่วยเหลือมากที่สุดในการเลี้ยงโคนม

รายละเอียด	จำนวน (n = 56)	ร้อยละ
ความต้องการได้รับการช่วยเหลือมากที่สุดในการเลี้ยงโคนม		
- แก้ปัญหาโคผสมติดยาก / ผสมไม่ติด	22	39.3
- พืชอาหารสำรอง	14	25.0
- มีเจ้าหน้าที่เข้าตรวจเยี่ยมฟาร์มเกษตรกรอยู่เป็นประจำ	13	23.2
- เงินทุน	3	5.3
- ความรู้	2	3.6
- การปรับปรุงพันธุ์โค	2	3.6
ความคิดเห็นต่อการที่โคผสมติดยาก (ตอบได้หลายข้อ)		
- เกิดจากการจัดการของเกษตรกร	19	33.9
- การเช็ดสะดหรือผสมเทียมผิดเวลา	16	28.6
- เกิดจากสายพันธุ์โค	13	23.2
- รังไข่หรือมดลูกอักเสบ	8	14.3
- โคเป็นโรคแท้งติดต่อ	2	3.6

24. ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและผู้ไม่เลี้ยงโคนมต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนม

เกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมให้ความคิดเห็นว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนมมากที่สุด เป็นอันดับ 1 คือ พันธุ์โค รองลงมา คือ ความรู้และประสบการณ์ อันดับ 3 คือ จำนวนเงินลงทุน และขนาดพื้นที่แปลงหญ้าเป็นอันดับสุดท้าย ที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนม ซึ่งตรงกันข้ามกับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนม อันดับ 1 คือ จำนวนเงินลงทุน ตามด้วยพันธุ์โค ขนาดพื้นที่แปลงหญ้า และความรู้และประสบการณ์ เป็นอันดับสุดท้าย (ตาราง 28) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีความรู้และประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนมอยู่แล้วจึงมีความต้องการที่จะเพิ่มจำนวนแม่โคที่เลี้ยง จึงให้ความสำคัญกับจำนวนเงินลงทุนที่ต้องซื้อแม่โคเพิ่มเพื่อให้ได้พันธุ์แม่โคที่ให้น้ำนมได้มาก จึงให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านเงินลงทุนและพันธุ์โค ส่วนเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมเนื่องจากยังไม่มีความรู้และประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนมจึงเห็นความสำคัญของพันธุ์โค และความรู้ในการเลี้ยงโคนม ดังนั้นถ้าเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมและคิดจะเลี้ยงโคนม ทางเจ้าหน้าที่จำเป็นต้องมีการอบรมให้ความรู้และ

ขั้นตอนต่างๆ ในการเลี้ยงโคนม รวมทั้งแหล่งเงินทุนที่จะให้ความช่วยเหลือในการซื้อพันธุ์โคด้วย เพื่อเกษตรกรจะได้ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงโคนม

ตาราง 28 ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและผู้ไม่เลี้ยงโคนมต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนม

หน่วย : ร้อยละ

รายละเอียด	ความคิดเห็นต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนม							
	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 56)				ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 97)			
	ลำดับ1	ลำดับ2	ลำดับ3	ลำดับ4	ลำดับ1	ลำดับ2	ลำดับ3	ลำดับ4
จำนวนเงินลงทุน	44.6 ¹	14.3 ⁴	19.7 ³	21.4 ³	20.6 ³	19.6 ³	35.1 ¹	24.8 ²
ขนาดพื้นที่แปลงหญ้า	14.3 ³	30.4 ²	23.2 ²	32.2 ¹	5.2 ⁴	17.5 ⁴	23.7 ²	53.6 ¹
ความรู้และประสบการณ์	5.4 ⁴	35.7 ¹	33.9 ¹	25.0 ²	26.8 ²	41.2 ¹	20.6 ³	11.3 ³
พันธุ์โค	35.7 ²	19.6 ³	23.2 ²	21.4 ³	47.4 ¹	21.7 ²	20.6 ³	10.3 ⁴

ตัวเลขยกขึ้น : แสดงการจัดเรียงลำดับค่าความคิดเห็นตามลำดับค่าร้อยละจากมากไปน้อย

25. เหตุผลที่เกษตรกรไม่คิดเลี้ยงโคนม และความต้องการการสนับสนุนในการเลี้ยงโคนม

เกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมร้อยละ 91.8 ไม่เลี้ยงโคนม เพราะเกษตรกรมีพื้นที่ปลูกหญ้าน้อย มีแรงงานในครัวเรือนน้อย เห็นว่าเป็นงานที่ยุ้งยากและต้องดูแลอย่างใกล้ชิด อีกทั้งเห็นต้องใช้เงินทุนมากและไม่มีเงินลงทุน ร้อยละ 38.2 23.6 20.2 และ 18.0 ตามลำดับ โดยมีเกษตรกรร้อยละ 8.2 คิดเลี้ยงโคนม โดยร้อยละ 87.5 ของเกษตรกรที่คิดเลี้ยงโคนม ต้องการได้รับการสนับสนุนในด้านเงินลงทุน และร้อยละ 12.5 ต้องการได้รับการสนับสนุนในด้านพันธุ์โค (ตาราง 29)

ตาราง 29 เหตุผลที่เกษตรกรไม่คิดเลี้ยงโคนม และความต้องการการสนับสนุนในการเลี้ยงโคนม

รายละเอียด	จำนวน (n = 97)	ร้อยละ
เหตุผลที่เกษตรกรไม่คิดเลี้ยงโคนม (n = 89)		91.8
- มีพื้นที่ปลูกหญ้าน้อย	34	38.2
- มีแรงงานในครัวเรือนน้อย	21	23.6
- เห็นว่าเป็นงานยุ่งยากและต้องดูแลอย่างใกล้ชิด	18	20.2
- ต้องใช้เงินลงทุนมากและไม่มีเงินลงทุน	16	18.0
ความต้องการได้รับการสนับสนุนในการเลี้ยงโคนม (n = 8)		8.2
- ด้านเงินลงทุน	7	87.5
- ด้านพันธุ์โค	1	12.5

ตอนที่ 3 การเลี้ยงสัตว์ และการปลูกพืช

26. การเลี้ยงสัตว์

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมบางส่วนเลี้ยงโคนมร่วมกับการเลี้ยงสัตว์อื่นๆ อาทิเช่น โคเนื้อ ไก่พื้นเมือง เป็ด และแพะ ขณะที่เกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีการเลี้ยงโคเนื้อมากที่สุด ร้อยละ 74.2 รองลงมา ร้อยละ 68.0 เลี้ยงไก่พื้นเมือง มีบ้างที่เลี้ยงเป็ด แพะ สุกร และเลี้ยงสัตว์อื่นๆ ได้แก่ ไก่เนื้อ กระบือ ปลาน้ำจืด และกึ่งก้ามกราม (ตาราง 30)

ตาราง 30 การเลี้ยงสัตว์ (ตอบได้หลายข้อ)

การเลี้ยงสัตว์	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 56)		ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 97)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไก่พื้นเมือง	13	23.2	66	68.0
โคเนื้อ	9	16.1	72	74.2
เป็ด	2	3.6	15	15.5
แพะ / สุกร	1	1.8	10	10.3
สัตว์อื่นๆ	-	-	10	10.3

27. การเลี้ยงโคเนื้อ

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ที่มีการเลี้ยงโคเนื้อ มีจำนวนโคเนื้อที่เลี้ยงประมาณ 3 ตัว พันธุ์โคเนื้อที่นิยมเลี้ยงมีทั้งพันธุ์พื้นเมืองและพันธุ์ลูกผสม ขณะที่เกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีจำนวนโคเนื้อที่เลี้ยงประมาณ 5 ตัว โดยผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีการเลี้ยงพันธุ์พื้นเมืองมากที่สุด ร้อยละ 59.7 รองลงมา ร้อยละ 26.4 เลี้ยงพันธุ์ลูกผสม และร้อยละ 13.9 เลี้ยงทั้งพันธุ์พื้นเมืองและพันธุ์ลูกผสม (ตาราง 31) เกษตรกรทั้งสองกลุ่ม เลี้ยงโคเนื้อโดยการปล่อยล่ามให้โคเดินแทะเล็มหญ้าตามหัวไร่ปลายนาน ในพื้นที่สวนยางพารา แปลงหญ้าสาธารณะ และในแปลงนาหลังจากเสร็จฤดูกาลทำนา อีกทั้งมีการตัดหญ้าสดมาให้โคกินในคอกโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน

ตาราง 31 การเลี้ยงโคเนื้อ

การเลี้ยงโคเนื้อ	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 9)		ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 72)		รวม (n = 81)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนโคเนื้อที่เลี้ยง (ตัว)						
3 หรือน้อยกว่า	7	77.8	36	50.0	43	53.1
4 - 6	2	22.2	19	26.4	21	25.9
7 - 9	-	-	9	12.5	9	11.1
มากกว่า 9	-	-	8	11.1	8	9.9
จำนวนโคเนื้อที่เลี้ยงเฉลี่ย (ตัว)	3.0		4.7		4.5	
พันธุ์โคเนื้อที่เลี้ยง						
- พื้นเมือง	5	55.6	43	59.7	48	59.3
- ลูกผสม	4	44.4	19	26.4	23	28.4
- พื้นเมืองและลูกผสม	-	-	10	13.9	10	12.3
รูปแบบการเลี้ยง (ตอบได้หลายข้อ)						
- ปล่อยล่ามตามธรรมชาติ	8	88.9	71	98.6	79	97.5
- ตัดหญ้ามาให้กิน	4	44.4	55	76.4	59	72.8

28. การเลี้ยงไก่พื้นเมือง

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่ได้เลี้ยงไก่พื้นเมือง มีจำนวนไก่พื้นเมืองที่เลี้ยงจำนวนประมาณ 24 ตัว ซึ่งมากกว่าเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองจำนวนประมาณ 17 ตัว อาจเป็นเพราะว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมสามารถนำอาหารชั้นที่เหลือจากโคนมกินนำมาเป็นอาหารให้ไก่กิน จึงเลี้ยงไก่ได้มาก เกษตรกรทั้งสองกลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและเพื่อการจำหน่าย ร้อยละ 78.5 โดยนิยมเลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติ ให้เดินหาอาหารกินเอง และให้อาหารเหลือในครัวเรือน อีกทั้งมีการนำผลพลอยได้ทางการเกษตร เช่น ข้าวเปลือก รำ และปลายข้าว มาเป็นอาหารให้ไก่กิน มีบ้างที่ให้อาหารสำเร็จรูปเลี้ยงไก่โดยเฉพาะกับลูกไก่ (ตาราง 32)

ตาราง 32 การเลี้ยงไก่พื้นเมือง

การเลี้ยงไก่พื้นเมือง	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 13)		ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 66)		รวม (n = 79)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนไก่พื้นเมืองที่เลี้ยง (ตัว)						
10 หรือน้อยกว่า	3	23.0	20	30.3	23	29.1
11 - 20	4	30.8	34	51.5	38	48.1
21 - 30	4	30.8	8	12.1	12	15.2
มากกว่า 30	2	15.4	4	6.1	6	7.6
จำนวนไก่ที่เลี้ยงเฉลี่ย (ตัว)	23.5		17.1		18.1	
วัตถุประสงค์ในการเลี้ยง						
- บริโภคในครัวเรือน	2	15.4	15	22.7	17	21.5
- บริโภคและจำหน่าย	11	84.6	51	77.3	62	78.5
รูปแบบการเลี้ยง						
- ปล่อยตามธรรมชาติ	13	100.0	62	93.9	75	94.9
- ขังคอก	-	-	4	6.1	4	5.1
การให้อาหาร						
- อาหารสำเร็จรูป	1	7.7	4	6.1	5	6.3
- ผลพลอยได้ทางการเกษตร	7	53.8	47	71.2	54	68.4
- อาหารเหลือในครัวเรือน	5	38.5	15	22.7	20	25.3

29. การปลูกพืช

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม นอกจากเลี้ยงโคนมแล้วยังมีการปลูกพืชต่างๆ โดยมีการทำนามากที่สุด ร้อยละ 58.9 รองลงมา ร้อยละ 32.1 ทำสวนยางพารา และร้อยละ 14.3 ปลูกพืชหลังนา สำหรับเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีการทำนามากที่สุดเช่นกัน ร้อยละ 86.6 รองลงมา ร้อยละ 35.1 ทำสวนยางพารา และมีการปลูกพืชหลังนาและการปลูกผัก ร้อยละ 25.8 และ 24.7 ตามลำดับ นอกจากนี้เกษตรกรทั้งสองกลุ่มยังมีการทำสวนสมรม โดยมีพืชที่ปลูกสมรม ได้แก่ มะม่วง กะท้อน ส้มโอ กกล้วย ขนุน เงาะ ฝรั่ง ลองกอง ลางสาด หมาก และมะพร้าว อีกทั้งมีการปลูกพืชไร่ ได้แก่ ถั่วลิสง สับปะรด และอ้อยคั้นน้ำ สังเกตได้ว่าการปลูกผักมีปลูกเฉพาะในเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนม (ตาราง 33)

ตาราง 33 การปลูกพืช (ตอบได้หลายข้อ)

การปลูกพืช	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 56)		ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 97)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ทำนา	33	58.9	84	86.6
ทำสวนยางพารา	18	32.1	34	35.1
ปลูกพืชหลังนา	8	14.3	25	25.8
ทำสวนสมรม	2	3.6	5	5.2
ปลูกพืชไร่	2	3.6	1	1.0
ปลูกผัก	-	-	24	24.7

30. การทำนา

เกษตรกรทั้งสองกลุ่มโดยมากทำนาปีอย่างเดียว ร้อยละ 69.2 มีเพียงร้อยละ 28.2 ที่ทำทั้ง นาปีและนาปรัง วัตถุประสงค์ในการทำนาโดยมากร้อยละ 62.4 ทำเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและเพื่อจำหน่าย และร้อยละ 37.6 ทำเพียงเพื่อบริโภคในครัวเรือน การเก็บเกี่ยวข้าว โดยมากเกษตรกรจ้างรถเกี่ยว ในเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีร้อยละ 97.0 และในเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีร้อยละ 76.2 ที่จ้างรถเกี่ยวข้าว มีเพียงร้อยละ 15.5 ของเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมที่ยังใช้แรงงานคนเกี่ยวข้าว (ตาราง 34)

ตาราง 34 การทำนา

การทำนา	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 37)		ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 84)		รวม (n = 117)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การทำนา						
- นาปี	24	72.7	57	67.8	81	69.2
- นาปรัง	-	-	3	3.6	3	2.6
- นาปีและนาปรัง	9	27.3	24	28.6	33	28.2
วัตถุประสงค์ในการทำนา						
- เพื่อบริโภคในครัวเรือน	10	30.3	34	40.5	44	37.6
- เพื่อบริโภคและเพื่อจำหน่าย	23	69.7	50	59.5	73	62.4
การเก็บเกี่ยว						
- ใช้แรงงานคนเกี่ยว	1	3.0	13	15.5	14	12.0
- จ้างรถเกี่ยว	32	97.0	64	76.2	96	82.0
- ใช้แรงงานคนและจ้างรถเกี่ยว	-	-	7	8.3	7	6.0

31. การทำนาปี

เกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีขนาดพื้นที่ทำนาปีใกล้เคียงกัน คือ ผู้เลี้ยงโคนมมีพื้นที่ทำนาปีเฉลี่ย 5.9 ไร่ และผู้ไม่เลี้ยงโคนมมีพื้นที่ทำนาปีเฉลี่ย 6.9 ไร่ พันธุ์ข้าวนาปีที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มนิยมปลูกมากที่สุดเป็นข้าวเล็บนกปัตตานี มีร้อยละ 56.1 นอกนั้นปลูกพันธุ์ต่างๆ ได้แก่ ข้าวขาวดอกมะลิ 105 ข้าวเหนียวพัทลุง ข้าวมาเลย์แดง ข้าวมาเลย์ขาว พันธุ์พื้นเมืองอื่นๆ เช่น ข้าวเข้มทอง ข้าวสังข์หยด ข้าวลาภา และพันธุ์ลูกผสม เช่น ข้าวชัยนาท 1 ข้าวสุพรรณบุรี 33 ข้าวหอมคลองหลวง ข้าว กข. 7 ข้าว กข. 13 รวมถึงพันธุ์อื่นๆ ได้แก่ ข้าวพวงทอง ข้าวผักเสี้ยน ข้าวขาวลอน ข้าวหอมจันทร์ ข้าวเกาะหนู ข้าวสาลี และข้าวลูกขอ เป็นต้น เกษตรกรทั้งสองกลุ่มโดยมาร้อยละ 58.8 ทำนาหว่านแห้ง รองลงมา ร้อยละ 33.3 ทำนาดำ และมีเพียงร้อยละ 19.3 ทำนาหว่านน้ำตามผลผลิตข้าวนาปี เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมได้รับผลผลิตข้าวนาปีเฉลี่ย 411.7 กิโลกรัมต่อไร่ ซึ่งมากกว่าเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมที่ได้รับผลผลิตข้าวนาปีเฉลี่ย 364.1 กิโลกรัมต่อไร่ (ตาราง 35) อาจเป็น

เพราะว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีมูลโคมาก จึงสามารถนำมาทำเป็นปุ๋ยใส่ในนาข้าวส่งผลให้ต้นข้าวเจริญเติบโตดีและให้ผลผลิตสูง

32. การทำนาปรัง

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมทำนาปรังในขนาดพื้นที่เฉลี่ย 4.3 ไร่ ซึ่งมีน้อยกว่าเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมซึ่งมีพื้นที่เฉลี่ย 5.9 ไร่ พันธุ์ข้าวนาปรังที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มนิยมปลูก ได้แก่ ข้าวมาเลย์แดง หรือข้าวมาเลย์ขาว มีร้อยละ 77.8 และมีเพียงร้อยละ 13.9 ที่ปลูกพันธุ์ข้าวลูกผสม ได้แก่ สุพรรณบุรี 33 ชัยนาท 1 และหอมคลองหลวง ขณะที่พันธุ์ข้าวเล็บนกปัตตานี และข้าวขาวดอกมะลิ 105 มีปลูกเฉพาะผู้ไม่เลี้ยงโคนม เกษตรกรทั้งสองกลุ่มไม่นิยมทำนาปรังโดยการหว่านแห้ง แต่จะทำโดยการหว่านน้ำตม และทำนาคำ ร้อยละ 66.7 และ 36.1 ตามลำดับ ผลผลิตข้าวนาปรังเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมได้รับผลผลิตข้าวนาปรังเฉลี่ย 380.6 กิโลกรัมต่อไร่ น้อยกว่าเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมที่ได้รับผลผลิตข้าวเฉลี่ย 410.4 กิโลกรัมต่อไร่ (ตาราง 36)

33. การปลูกพืชหลังนา

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมปลูกพืชหลังนาในขนาดพื้นที่เฉลี่ย 4.8 ไร่ ซึ่งมากกว่าเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมที่ปลูกพืชหลังนาในพื้นที่เฉลี่ย 3.4 ไร่ โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่ปลูกพืชหลังนาทั้งหมดมีการปลูกข้าวโพดหวาน รองลงมา ร้อยละ 75.0 ปลูกแตงโม มีเพียงร้อยละ 12.5 หรือเพียงรายเดียวปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ส่วนเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมจะนิยมปลูกแตงโม และมันเทศ มีร้อยละ 68.0 เท่ากัน รองลงมา ร้อยละ 60.0 ปลูกข้าวโพดหวาน และมีบ้างปลูกข้าวโพดฝักอ่อน ร้อยละ 8.0 จะเห็นได้ว่าเกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีการปลูกแตงโม เนื่องจากแตงโมเป็นพืชหลังนาพืชแรกที่เกษตรกรนิยมปลูก จากนั้นปลูกข้าวโพดและมันเทศเป็นรุ่นที่ 2 และรุ่นที่ 3 ตามลำดับ ในขณะที่ผู้เลี้ยงโคนมจะไม่นิยมปลูกมันเทศ ร้อยละ 87.9 ของเกษตรกรทั้งสองกลุ่มที่ปลูกพืชหลังนา มีการจำหน่ายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนกลางในท้องถิ่น มีเพียงร้อยละ 12.1 จำหน่ายผลผลิตในชุมชน (ตาราง 37)

ตาราง 35 การทำนาปี

การทำนาปี	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 33)		ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 81)		รวม (n = 114)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนพื้นที่ทำนาปี (ไร่)						
5 หรือน้อยกว่า	18	54.5	39	48.1	57	50.0
6 - 10	13	39.4	31	38.3	44	38.6
มากกว่า 10	2	6.1	11	13.6	13	11.4
จำนวนพื้นที่ทำนาปีเฉลี่ย (ไร่)	5.9		6.9		6.6	
พันธุ์ข้าวนาปี (ตอบได้หลายข้อ)						
- เลียบนกปีตธานี	21	63.6	43	53.1	64	56.1
- ข้าวดอกมะติ 105	3	9.1	19	23.5	22	19.3
- เจริญพัทลุง	2	6.1	16	19.7	18	15.8
- พันธุ์พื้นเมืองอื่น ๆ	6	18.2	11	13.6	17	14.9
- มาเลย์แดง / มาเลย์ขาว	5	15.1	11	13.6	16	14.0
- พันธุ์ลูกผสม	5	15.1	9	11.1	14	12.3
- พันธุ์อื่น ๆ	1	3.0	7	8.6	8	7.0
วิธีการทำนาปี (ตอบได้หลายข้อ)						
- นาดำ	12	36.4	26	32.1	38	33.3
- หว่านแห้ง	17	51.5	50	61.7	67	58.8
- หว่านน้ำตม	9	27.3	13	16.0	22	19.3
ผลผลิตข้าวนาปี (กก. / ไร่)						
200 หรือน้อยกว่า	1	3.0	10	12.3	11	9.7
201 - 300	4	12.1	22	27.2	26	22.8
301 - 400	17	51.5	28	34.6	45	39.5
401 - 500	8	24.3	17	21.0	25	21.9
มากกว่า 500	3	9.1	4	4.9	7	6.1
ผลผลิตข้าวนาปีเฉลี่ย (กก. / ไร่)	411.7		364.1		377.9	

ตาราง 36 การทำนาปรัง

การทำนาปรัง	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 9)		ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 27)		รวม (n = 36)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนพื้นที่ทำนาปรัง (ไร่)						
4 หรือน้อยกว่า	6	66.7	12	44.5	18	50.0
5 - 8	3	33.3	10	37.0	13	36.1
มากกว่า 8	-	-	5	18.5	5	13.9
จำนวนพื้นที่ทำนาปรังเฉลี่ย (ไร่)	4.3		5.9		5.5	
พันธุ์ข้าวนาปรัง (ตอบได้หลายข้อ)						
- มาเลย์แดง / มาเลย์ขาว	8	88.9	20	74.1	28	77.8
- พันธุ์ข้าวลูกผสม	1	11.1	4	14.8	5	13.9
- เลียบนกปีตตานี	-	-	3	11.1	-	-
- ข้าวดอกมะลิ 105	-	-	1	3.7	-	-
วิธีการทำนาปรัง (ตอบได้หลายข้อ)						
- นาดำ	2	22.2	11	40.7	13	36.1
- หว่านน้ำตม	7	77.8	17	63.0	24	66.7
ผลผลิตข้าวนาปรัง (กก. / ไร่)						
200 หรือน้อยกว่า	2	22.2	1	3.7	3	8.3
201 - 300	1	11.2	7	25.9	8	22.2
301 - 400	2	22.2	6	22.2	8	22.2
401 - 500	2	22.2	9	33.4	11	30.6
มากกว่า 500	2	22.2	4	14.8	6	16.7
ผลผลิตข้าวนาปรังเฉลี่ย (กก. / ไร่)	380.6		410.4		402.9	

ตาราง 37 การปลูกพืชหลังนา

การปลูกพืชหลังนา	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 8)		ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 25)		รวม (n = 33)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนพื้นที่ปลูกพืชหลังนา (ไร่)						
2 หรือน้อยกว่า	1	12.5	8	32.0	9	27.3
3 - 4	2	25.0	10	40.0	12	36.4
5 - 6	3	37.5	5	20.0	8	24.2
มากกว่า 6	2	25.0	2	8.0	4	12.1
จำนวนพื้นที่ปลูกพืชหลังนาเฉลี่ย (ไร่)	4.8		3.4		3.7	
พืชหลังนาที่ปลูก (ตอบได้หลายข้อ)						
- แดงโม	6	75.0	17	68.0	23	69.7
- ข้าวโพดหวาน	8	100.0	15	60.0	23	69.7
- ข้าวโพดฝักอ่อน/ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	1	12.5	2	8.0	3	9.1
- มันเทศ	-	-	17	68.0	-	-
การจำหน่าย						
- ให้กับพ่อค้าคนกลาง	7	87.5	22	88.0	29	87.9
- จำหน่ายเองในท้องถิ่น	1	12.5	3	12.0	4	12.1

34. การปลูกผัก

การปลูกผักมีปลูกเฉพาะในเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนม โดยมีขนาดพื้นที่ปลูกผักเฉลี่ย 2.0 ไร่ ชนิดผักที่นิยมปลูก ได้แก่ ผักกวางตุ้ง คะน้า ผักบุ้ง พริกขี้หนู และต้นหอม และผักอื่นๆ ได้แก่ ผักกาดหอม แดงกวา และถั่วฝักยาว การป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูผัก เกษตรกรร้อยละ 62.5 ใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูผัก ร้อยละ 33.3 ไม่ใช้สารใดๆ และมีเพียงร้อยละ 4.2 ใช้น้ำสกัดชีวภาพซึ่งได้จากหอยเชอรี่หมัก (ตาราง 38)

ตาราง 38 การปลูกผัก

การปลูกผัก	ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 24)	
	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนพื้นที่ปลูกผัก (ไร่)		
2 หรือน้อยกว่า	17	70.8
3 - 4	4	16.7
มากกว่า 4	3	12.5
จำนวนพื้นที่ปลูกผักเฉลี่ย 2.0 (ไร่)		
ชนิดผักที่ปลูก (ตอบได้หลายข้อ)		
- กวางตุ้ง	14	58.3
- คะน้า	11	45.8
- ผักบุ้ง	11	45.8
- พริกชี้ฟ้า	10	41.7
- ต้นหอม	8	33.3
- อื่นๆ	7	29.2
การป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูผัก		
- ใช้สารเคมีฉีดพ่น	15	62.5
- ไม่ใช้สารใดๆ	8	33.3
- หอยเชอร์รี่หมัก	1	4.2

35. การทำสวนยางพารา

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ทำสวนยางพาราในขนาดพื้นที่เฉลี่ย 7.3 ไร่ ซึ่งมีขนาดน้อยกว่าเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมที่มีเฉลี่ย 11.5 ไร่ ร้อยละ 73.1 ของเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม มีอายุยางที่ปลูกอยู่ในช่วง 7-15 ปี ในการกรีดยาง ร้อยละ 61.5 ของเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม กรีดยางโดยใช้แรงงานในครัวเรือน และร้อยละ 23.1 จ้างผู้อื่นกรีดยาง ในการจำหน่าย เกษตรกรทั้งสองกลุ่มจำหน่ายเป็นยางแผ่นให้กับร้านรับซื้อยางในตลาดมากที่สุด ร้อยละ 53.2 รองลงมา ร้อยละ 40.4 จำหน่ายเป็นยางแผ่นให้กับพ่อค้าที่มารับซื้อยางถึงบ้าน ร้อยละ 25.5 จำหน่ายเป็นน้ำยางสดให้กับกลุ่มรับซื้อน้ำยาง และมีเกษตรกรเพียงรายเดียวที่จำหน่ายเป็นยางแผ่นให้กับกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางพารา (ตาราง 39)

ตาราง 39 การทำสวนยางพารา

การทำสวนยางพารา	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 18)		ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 34)		รวม (n = 52)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนพื้นที่สวนยางพารา (ไร่)						
5 หรือน้อยกว่า	12	66.7	11	32.3	23	44.2
6 - 10	4	22.2	14	41.2	18	34.6
มากกว่า 10	2	11.1	9	26.5	11	21.2
จำนวนพื้นที่สวนยางพาราเฉลี่ย (ไร่)	7.3		11.5		10.1	
อายุยางที่ปลูก (ปี) (ตอบได้หลายข้อ)						
6 หรือน้อยกว่า	4	22.2	16	47.1	20	38.5
7 - 15	13	72.2	25	73.5	38	73.1
มากกว่า 15	3	16.7	7	20.6	10	19.2
การใช้แรงงานกรีดยาง						
- ใช้แรงงานในครัวเรือน	12	66.7	20	58.8	32	61.5
- จ้างกรีด	4	22.2	8	23.6	12	23.1
- ใช้แรงงานในครัวเรือนและจ้างกรีด	-	-	3	8.8	3	5.8
- ยางยังไม่เปิดกรีด	2	11.1	3	8.8	5	9.6
การจำหน่าย (ตอบได้หลายข้อ)						
- เป็นยางแผ่นให้ร้านรับซื้อ	7	43.7	18	58.1	25	53.2
- เป็นยางแผ่นให้กับพ่อค้าเร่	5	31.3	14	45.2	19	40.4
- เป็นน้ำยางให้กับกลุ่มรับซื้อน้ำยาง	4	25.0	8	25.8	12	25.5
- เป็นยางแผ่นให้กับกองทุนฯ	-	-	1	3.2	-	-

ตอนที่ 4 ปัจจัยด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการเลี้ยงโคนม

ข้อมูลความคิดเห็นต่อการเลี้ยงโคนมใช้แบบสัมภาษณ์มาตราส่วนการประเมินค่า (rating scale) ที่มีลักษณะเป็นการประเมินระดับความคิดเห็นของเกษตรกร แบ่งมาตราส่วนในการประเมินค่าออกเป็น 4 ระดับ โดยให้น้ำหนักคะแนน ดังนี้

เห็นด้วยมาก	คะแนน = 4
เห็นด้วยปานกลาง	คะแนน = 3
เห็นด้วยน้อย	คะแนน = 2
ไม่เห็นด้วย	คะแนน = 1

การแปรความหมายค่าเฉลี่ยเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการเลี้ยงโคนม ใช้เกณฑ์ดังนี้

$$\text{อันตรภาคชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}}$$

$$= \frac{4 - 1}{4} = 0.75$$

ค่าอันตรภาคชั้นที่ได้นำมากำหนดขอบเขตมัธยฐานในการอ่านช่วงค่าเฉลี่ย มีดังนี้

ช่วงค่าเฉลี่ย	1 - 1.75	หมายถึง	เกษตรกรไม่เห็นด้วย
ช่วงค่าเฉลี่ย	1.76 - 2.50	หมายถึง	เกษตรกรเห็นด้วยน้อย
ช่วงค่าเฉลี่ย	2.51 - 3.25	หมายถึง	เกษตรกรเห็นด้วยปานกลาง
ช่วงค่าเฉลี่ย	3.26 - 4	หมายถึง	เกษตรกรเห็นด้วยมาก

ผลการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมที่มีต่อการเลี้ยงโคนมได้รายละเอียดความคิดเห็นในแต่ละด้าน ดังนี้

36. ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นและเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยในแต่ละรายละเอียดของความคิดเห็นด้านความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงโคนมระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมกับผู้ไม่เลี้ยงโคนม

ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมด้านความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงโคนมพบว่า โดยมากผู้เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงกว่าผู้ไม่เลี้ยงโคนม มีเพียงความคิดเห็นในรายละเอียดการเลี้ยงโคนมจำเป็นต้องมีพื้นที่ปลูกหญ้าให้เพียงพอจำนวนโคที่เลี้ยงซึ่งผู้เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นน้อยกว่า อาจเป็นเพราะว่าผู้เลี้ยงโคนมเห็นว่าหากมีพื้นที่ปลูกหญ้าไม่เพียงพอ

จำนวน โคที่เลี้ยงก็สามารถเช่าที่ดินทำแปลงหญ้าหรือไปตัดหญ้าตามแหล่งต่างๆ หรือซื้อพืชอาหารสัตว์จากหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งการเก็บถนอมพืชอาหารสัตว์ ขณะที่ผู้ไม่เลี้ยงโคนมอาจมองว่าหากมีพื้นที่ปลูกหญ้าไม่เพียงพอกับจำนวนโคที่เลี้ยงก็จะทำให้ยุ่งยากในการจัดการ เมื่อจัดเรียงลำดับความคิดเห็นตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า เกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีการจัดเรียงลำดับความคิดเห็นในแต่ละรายละเอียดไปในแนวทางเดียวกัน มีเพียงความคิดเห็นในรายละเอียดการผสมติดยากเป็นปัญหาสำคัญในการเลี้ยงโคนมที่มีการจัดเรียงลำดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นไม่ไปในแนวทางเดียวกัน โดยผู้เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นรายละเอียดการผสมติดยากเป็นปัญหาสำคัญในการเลี้ยงโคนมเป็นลำดับ 1 ในทางกลับกันผู้ไม่เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นรายละเอียดการผสมติดยากเป็นปัญหาสำคัญในการเลี้ยงโคนมเป็นลำดับ 4

รายละเอียดที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยมาก ได้แก่ แม่โครีดนมจำเป็นต้องให้กินอาหารเสริมพวกแร่ธาตุและวิตามิน การเลี้ยงโคนมจำเป็นต้องมีการฉีดวัคซีนป้องกันโรคให้โคเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ การเลี้ยงโคนมต้องใช้แรงงานในครอบครัวอย่างเต็มที่ การเลี้ยงโคนมช่วยลดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่เมือง การเลี้ยงโคนมต้องมีการสำรองพืชอาหารสัตว์เพื่อให้โคได้มีกินตลอดปี และจำเป็นต้องมีพื้นที่ปลูกหญ้าให้เพียงพอกับจำนวนโคที่เลี้ยง รายละเอียดที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยปานกลาง คือ แม่โคผสมติดยากเพราะได้รับคุณค่าและปริมาณอาหารไม่เพียงพอ ส่วนรายละเอียดการผสมติดยากเป็นปัญหาสำคัญในการเลี้ยงโคนม เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยมาก ขณะที่เกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยปานกลาง ซึ่งมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq .01$) (ตาราง 40) อาจเป็นเพราะว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีประสบการณ์จริงจึงเข้าใจสภาพปัญหาในการเลี้ยงโคนมได้ดีกว่า และให้ความสำคัญกับปัญหาโคผสมติดยากมากกว่าเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนม

ตาราง 40 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นและเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยในแต่ละรายละเอียดของความคิดเห็นด้านความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงโคนมระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมกับผู้ไม่เลี้ยงโคนม

รายละเอียด	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 56)		ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 97)		ค่า t	ค่า P
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
	ด้านความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงโคนม					
1.การผสมติดยากเป็นปัญหาสำคัญในการเลี้ยงโคนม	4.0 ¹	0.19	3.2 ⁴	0.90	7.99	.00**
2.แม่โครีคนมจำเป็นต้องให้กินอาหารเสริมพวกแร่ธาตุและวิตามิน	3.9 ²	0.35	3.9 ¹	0.42	.67	.50
3.การเลี้ยงโคนมต้องฉีดวัคซีนป้องกันโรคเป็นประจำสม่ำเสมอ	3.9 ²	0.40	3.8 ²	0.48	.83	.40
4.การเลี้ยงโคนมต้องใช้แรงงานอย่างเต็มที่ช่วยลดปัญหาการว่างงานในครัวเรือน	3.9 ²	0.48	3.8 ²	0.52	1.25	.21
5.การเลี้ยงโคนมช่วยลดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่เมือง	3.8 ³	0.51	3.8 ²	0.72	.62	.53
6.การเลี้ยงโคนมต้องมีการสำรองพืชอาหารสัตว์เพื่อให้โคมีกินตลอดปี	3.7 ⁴	0.52	3.7 ³	0.69	.48	.63
7.การเลี้ยงโคนมจำเป็นต้องมีพื้นที่ปลูกหญ้าให้เพียงพอกับจำนวนโคที่เลี้ยง	3.7 ⁴	0.74	3.8 ²	0.49	-1.13	.26
8.แม่โคผสมติดยากเพราะได้รับคุณค่าและปริมาณอาหารไม่เพียงพอ	3.0 ⁵	0.99	2.8 ⁵	0.92	1.07	.29
ค่าเฉลี่ยรวม	3.7	0.24	3.6	0.27	3.17	.00**

ตัวเลขยกขึ้น : แสดงการจัดเรียงลำดับค่าความคิดเห็นตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย

* P ≤ .05 ** P ≤ .01

37. ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นและเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยในแต่ละรายละเอียดของความคิดเห็นด้านสิ่งจูงใจและความพร้อมของเกษตรกรระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมกับผู้ไม่เลี้ยงโคนม

ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยง โคนมด้าน สิ่งจูงใจและความพร้อมของเกษตรกร พบว่า โดยมากผู้เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นสูงกว่าผู้ไม่เลี้ยงโคนม มีเพียงรายละเอียดการเลี้ยง โคนมเป็นงานที่ต้องทำตามตรงตามเวลาทุกวัน และการเลี้ยง โคนมจะไม่มีโอกาสขาดทุนซึ่งเกษตรกรผู้เลี้ยง โคนมให้ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นที่น้อยกว่า ส่วนรายละเอียดที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มให้ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเห็นด้วยมาก ได้แก่ เกษตรกรเลี้ยง โคนมเพราะมีตลาดรองรับน้ำนมดิบแน่นอน การเลี้ยง โคนมจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับเกษตรกรเป็นสำคัญ การเลี้ยง โคนมเป็นงานที่ต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เป็นงานที่ต้องทำตามตรงตามเวลาทุกวัน เป็นงานที่ต้องใช้ความอดทนสูง เกษตรกรเลี้ยง โคนมเพราะมีการประกันราคาน้ำนมดิบ การเลี้ยง โคนมเกษตรกรต้องมีใจรัก การเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์ โคนมพัทลุงทำให้เกษตรกร ได้มีการช่วยเหลือต่อกัน การเลี้ยง โคนมถ้าเกษตรกรดูแลเอาใจใส่ดีก็จะทำให้ได้รับราคาน้ำนมดิบสูงขึ้น การเลี้ยง โคนมมีรายได้ดีกว่าการปลูกพืชต่างๆ การเลี้ยง โคนมมีหน่วยงานต่างๆ คอยให้ความดูแลช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด และการเลี้ยง โคนมนอกจากเกษตรกรมีเงินกู้ยืมแล้วยังต้องมีเงินลงทุนเป็นของตัวเองอยู่ด้วย รายละเอียดที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยปานกลางมีเพียงรายละเอียดเกษตรกรเลี้ยง โคนมจะไม่มีโอกาสขาดทุน อาจกล่าวได้ว่าการเลี้ยง โคนมแม้มีรายได้เป็นประจำและ ได้มีการประกันราคาน้ำนมดิบก็ตาม แต่ถ้าหากเกษตรกรขาดความพร้อมและจัดการไม่ดีก็อาจทำให้มี โอกาสขาดทุนได้ เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของเกษตรกรทั้งสองกลุ่ม พบว่า รายละเอียดที่เกษตรกรมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq 0.01$) มีดังนี้ เกษตรกรเลี้ยง โคนมเพราะมีการประกันราคาน้ำนมดิบ การเลี้ยง โคนมทำให้สมาชิกในครอบครัวมีร่างกายแข็งแรงและสุขภาพดีขึ้นเพราะ ได้กินนมเป็นประจำ การเลี้ยง โคนมมีรายได้ดีกว่าการเลี้ยง โคเนื้อ การเลี้ยง โคนมควรมีแปลงหญ้าอยู่ใกล้บ้านเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงาน และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์ โคนมพัทลุงทำให้เกษตรกร ได้มีการช่วยเหลือต่อกัน ส่วนรายละเอียดที่เกษตรกรมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq 0.05$) ได้แก่ เกษตรกรเลี้ยง โคนมเพราะมีตลาดรองรับน้ำนมดิบแน่นอน และการเลี้ยง โคนมมีรายได้ดีกว่าการปลูกพืชต่างๆ (ตาราง 41) จึงสรุปได้ว่า เกษตรกรเลี้ยง โคนมเพราะเห็นว่ามีรายได้ดี มีตลาดรองรับน้ำนมดิบแน่นอนและมีการประกันราคาน้ำนมดิบ ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงขึ้นเพราะ ได้กินนมเป็นประจำ และมีแปลงหญ้าอยู่ใกล้บ้านทำให้มีความสะดวกในการปฏิบัติงานนอกจากนี้การเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์ โคนมพัทลุงทำให้เกษตรกร ได้มีการช่วยเหลือต่อกันซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของสหกรณ์

ตาราง 41 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นและเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยในแต่ละรายละเอียดของความคิดเห็นด้านสิ่งจูงใจและความพร้อมของเกษตรกรระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมกับผู้ไม่เลี้ยงโคนม

รายละเอียด	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 56)		ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 97)		ค่า t	ค่า P
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
	ด้านสิ่งจูงใจและความพร้อมของเกษตรกร					
1.เกษตรกรเลี้ยงโคนมเพราะมีตลาดรองรับ น้ำนมดิบแน่นอน	4.0 ¹	0.19	3.9 ²	0.42	2.41	.02*
2.การเลี้ยงโคนมจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับเกษตรกรเองเป็นสำคัญ	4.0 ¹	0.19	3.9 ²	0.50	1.92	.06
3.การเลี้ยงโคนมเป็นงานที่ต้องเรียนรู้อยู่ตลอด	3.9 ²	0.32	3.8 ³	0.53	1.79	.07
4.การเลี้ยงโคนมเป็นงานที่ต้องทำตามเวลา ทุกวัน	3.9 ²	0.32	4.0 ¹	0.23	-0.91	.36
5.เกษตรกรเลี้ยงโคนมเพราะมีการประกัน ราคาน้ำนมดิบ	3.9 ²	0.29	3.8 ³	0.48	2.54	.01**
6.การเลี้ยงโคนมเป็นงานที่ต้องใช้ความอดทน สูง	3.9 ²	0.29	3.8 ³	0.51	1.64	.10
7.การเลี้ยงโคนมเกษตรกรต้องมีใจรัก	3.9 ²	0.35	3.9 ²	0.39	.54	.58
8.การเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมพัทลุง ทำให้เกษตรกรมีการช่วยเหลือต่อกัน	3.9 ²	0.31	3.7 ⁴	0.62	2.68	.01**
9.การเลี้ยงโคนมถ้าเกษตรกรดูแลเอาใจใส่ดี ก็จะทำให้ได้รับราคาน้ำนมดิบสูงขึ้น	3.8 ³	0.56	3.8 ³	0.52	.50	.61
10.การเลี้ยงโคนมทำให้สมาชิกในครอบครัว มีร่างกายแข็งแรงเพราะได้กินนมเป็นประจำ	3.8 ³	0.50	3.1 ⁷	0.97	5.49	.00**
11.การเลี้ยงโคนมมีรายได้ดีกว่าการปลูกพืช ต่างๆ	3.8 ³	0.51	3.5 ⁶	0.83	2.15	.03*

ตัวเลขยกขึ้น : แสดงการจัดเรียงลำดับค่าความคิดเห็นตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย

* $P \leq .05$ ** $P \leq .01$

ตาราง 41 (ต่อ)

รายละเอียด	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 56)		ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 97)		ค่า t	ค่า P
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
12.การเลี้ยงโคนมมีหน่วยงานต่างๆ คอยให้ความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด	3.7 ⁴	0.59	3.7 ⁴	0.70	.46	.64
13.การเลี้ยงโคนมนอกจากเงินกู้ยืมแล้วเกษตรกรต้องมีเงินลงทุนเป็นของตัวเอง	3.6 ⁵	0.81	3.6 ⁵	0.82	-.34	.73
14.การเลี้ยงโคนมมีรายได้ดีกว่าการเลี้ยงโคเนื้อ	3.5 ⁶	0.66	3.0 ⁸	0.89	3.51	.00**
15.การเลี้ยงโคนมควรมีแปลงหญ้าอยู่ใกล้บ้านเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงาน	3.4 ⁷	0.77	3.0 ⁸	1.06	2.67	.01**
16.เกษตรกรเลี้ยงโคนมจะไม่มีโอกาสขาดทุน	3.0 ⁸	1.04	3.1 ⁷	0.93	-1.35	.18
ค่าเฉลี่ยรวม	3.7	0.19	3.6	0.26	4.03	.00**

ตัวเลขยกขึ้น : แสดงการจัดเรียงลำดับค่าความคิดเห็นตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย

* $P \leq .05$ ** $P \leq .01$

38. ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นและเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยในแต่ละรายละเอียดของความคิดเห็นด้านวิธีการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมกับผู้ไม่เลี้ยงโคนม

ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมด้านวิธีการส่งเสริม พบว่า ผู้เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกือบทุกรายละเอียดสูงกว่าผู้ไม่เลี้ยงโคนม มีเพียงรายละเอียดผู้นำชุมชนเป็นผู้มีบทบาทในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม ซึ่งผู้เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นน้อยกว่า สำหรับรายละเอียดที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยมาก ได้แก่ การมีโอกาสทัศนศึกษาดูงานการเลี้ยงโคนมมีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงโคนม การมีโอกาสอบรมการเลี้ยงโคนมมีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงโคนม สหกรณ์โคนมเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม การมีใจรักในการเลี้ยงโคนมเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลี้ยงโคนม และการมีโอกาสได้รับการช่วยเหลือเงินลงทุนมีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงโคนม รายละเอียดที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยปานกลาง ได้แก่ เพื่อนบ้านเป็นผู้มีบทบาทในการตัดสินใจเลี้ยงโคนม รายละเอียดที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยน้อย คือ ผู้นำชุมชนเป็นผู้มี

บทบาทในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม ส่วนรายละเอียดสำนักงานปศุสัตว์เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม ผู้เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยมาก ขณะที่ผู้ไม่เลี้ยงโคนมให้ค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเห็นด้วยปานกลาง เป็นเพราะว่าผู้เลี้ยงโคนมมีความใกล้ชิดและเข้าใจในการทำงานของสำนักงานปศุสัตว์มากกว่าผู้ไม่เลี้ยงโคนม สำหรับรายละเอียดที่เกษตรกรมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) ได้แก่ การมีโอกาสได้ทำศนศึกษาดูงาน การเลี้ยงโคนมมีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงโคนม การมีโอกาสอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมมีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงโคนม สหกรณ์โคนมพัทลุงเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม และญาติพี่น้องเป็นผู้มีบทบาทในการตัดสินใจเลี้ยงโคนม ส่วนรายละเอียดที่เกษตรกรมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq 0.05$) ได้แก่ การมีโอกาสได้รับการช่วยเหลือเงินลงทุนมีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงโคนม และสำนักงานปศุสัตว์เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม (ตาราง 42) จึงสรุปได้ว่า การได้เรียนรู้โดยการทำศนศึกษาดูงาน โดยเฉพาะในปัจจุบันการได้เรียนรู้จากผู้เลี้ยงโคนมอยู่ก่อนมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลี้ยงโคนม ขณะเดียวกันหากเกษตรกรสนใจเลี้ยงโคนมและต้องการเข้าร่วมโครงการก็ต้องผ่านการฝึกอบรมการเลี้ยงโคนมก่อน ซึ่งเป็นระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์โคนม ซึ่งการได้รับการอบรมยังจะเป็นการช่วยยืนยันการตัดสินใจเลี้ยงโคนมของเกษตรกร หากเกษตรกรมีญาติพี่น้องเลี้ยงโคนมอยู่ก่อนก็จะมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลี้ยงโคนม นอกจากนี้แล้วการได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานรัฐและการได้รับการสนับสนุนการลงทุนมีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกร

ตาราง 42 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นและเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยในแต่ละรายละเอียดของความคิดเห็นด้านวิธีการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมกับผู้ไม่เลี้ยงโคนม

รายละเอียด	ผู้เลี้ยงโคนม (n = 56)		ผู้ไม่เลี้ยงโคนม (n = 97)		ค่า t	ค่า P
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D		
ด้านวิธีการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม						
1.การมีโอกาสได้ทัศนศึกษาดูงานการเลี้ยงโคนมมีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงโคนม	3.9 ¹	0.38	3.6 ²	0.83	3.12	.00**
2.การมีโอกาสอบรมการเลี้ยงโคนมมีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงโคนม	3.9 ¹	0.40	3.5 ³	0.81	3.49	.00**
3.สหกรณ์โคนมเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม	3.8 ²	0.46	3.5 ³	0.75	3.20	.00**
4.การมีใจรักในการเลี้ยงโคนมเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลี้ยงโคนม	3.8 ²	0.59	3.7 ¹	0.75	.99	.32
5.การมีโอกาสได้รับการช่วยเหลือเงินลงทุนมีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงโคนม	3.6 ³	0.67	3.3 ⁴	0.98	2.40	.02*
6.สำนักงานปศุสัตว์เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม	3.5 ⁴	0.63	3.2 ⁵	0.81	2.45	.02*
7.ญาติพี่น้องเป็นผู้มีบทบาทในการตัดสินใจเลี้ยงโคนม	3.1 ⁵	1.13	2.5 ⁷	1.29	2.58	.01**
8.เพื่อนบ้านเป็นผู้มีบทบาทในการตัดสินใจเลี้ยงโคนม	2.8 ⁶	1.06	2.6 ⁶	1.16	1.49	.14
9.ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีบทบาทในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม	2.2 ⁷	1.06	2.5 ⁷	1.04	-1.53	.13
ค่าเฉลี่ยรวม	3.4	0.31	3.2	0.49	3.76	.00**

ตัวเลขยกขึ้น : แสดงการจัดเรียงลำดับค่าความคิดเห็นตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย

* $P \leq .05$ ** $P \leq .01$

ส่วนที่ 2 การเปรียบเทียบความแตกต่างในด้านปัจจัยต่างๆ ที่มีต่อการตัดสินใจระบบการทำงาน เกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม

ได้ศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ เศรษฐกิจสังคม และด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับ ความคิดเห็นต่อการเลี้ยง โคนมที่มีต่อการตัดสินใจระบบการทำงานเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยง โคนม และไม่เลี้ยงโคนม ผลการเปรียบเทียบ (ตาราง 43)

ปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ พบว่า พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด และพื้นที่เช่าหรือรับจ้างเองเพื่อ ทำการเกษตร มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) พื้นที่ถือครอง มีความแตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq 0.05$) แสดงให้เห็นว่า การเลี้ยงโคนมต้องใช้พื้นที่มากโดยเฉพาะพื้นที่ ทำแปลงหญ้า หากเกษตรกรมีพื้นที่ไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องเช่าหรือรับจ้างเองที่นาเพื่อนำมาปลูก หญ้าหรือทำเป็นแปลงหญ้าธรรมชาติ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ รายได้สุทธิจากการเกษตร รายได้รวมทั้งหมดในครัวเรือน ค่าใช้จ่ายใน ครัวเรือน รายได้เหนือรายจ่าย หน่วยแรงงานทำการเกษตร และผลิตภาพแรงงาน มีความแตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) แสดงให้เห็นว่า การเลี้ยงโคนมมีรายได้ดีและทำให้ครัวเรือน เกษตรกรมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น และการเลี้ยงโคนมยังทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมีการใช้แรงงานได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

ปัจจัยด้านสังคม จำนวนหนี้สิน การได้รับข่าวสารความรู้จากเจ้าหน้าที่ การได้รับข่าวสาร ความรู้จากเพื่อนบ้าน การได้รับข่าวสารความรู้จากสื่อสิ่งพิมพ์ และการได้รับข่าวสารความรู้จาก กิจกรรมกลุ่ม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) อายุหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาหัวหน้าครัวเรือน และจำนวนแรงงานเกษตรในครัวเรือน มีความแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq 0.05$) มีเพียงการได้รับข่าวสารความรู้จากสื่อมวลชน ที่ไม่มีความแตกต่างกัน ทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า การเลี้ยงโคนมเป็นงานที่ต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ที่ต้องใช้กำลังและใช้แรงงาน มาก เห็นได้ว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรและมีอายุอยู่ในช่วงวัยแรงงาน มากกว่าเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนม อีกทั้งยังมีแรงงานเกษตรในครัวเรือนมากกว่า แต่ทั้งนี้การเลี้ยง โคนมซึ่งต้องใช้เงินลงทุนสูง ทำให้ต้องกู้ยืมเงินนำมาลงทุน จึงทำให้เกษตรกรมีจำนวนหนี้สินมากขึ้น

ปัจจัยด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการเลี้ยงโคนม ในทุกด้านความคิดเห็นของ เกษตรกรทั้งสองกลุ่มไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงโคนม ด้านสิ่งจูงใจและความ พร้อมของเกษตรกร และด้านวิธีการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง ทางสถิติ ($P \leq 0.01$) แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงโคนมดีกว่า มีสิ่งจูงใจและความพร้อมมากกว่า และมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมด้านวิธีการส่งเสริมต่างๆ มากกว่า จึงทำให้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมดีกว่าเกษตรกรผู้ไม่เลี้ยงโคนม

ตาราง 43 การเปรียบเทียบความแตกต่างในด้านปัจจัยต่างๆ ที่มีต่อการตัดสินใจระบบการทำงาน
เกษตรกรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม

ตัวแปร	ผู้เลี้ยงโคนม \bar{X} (n = 56)	ผู้ไม่เลี้ยงโคนม \bar{X} (n = 97)	ค่า t	ค่า P
ปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ				
- พื้นที่ถือครอง	18.0	13.1	2.42	.02*
- พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด	20.3	12.8	3.96	.00**
- พื้นที่เช่าหรือรับจ้างเองเพื่อการเกษตร	4.8	2.0	2.65	.01**
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ				
- รายได้สุทธิจากการเกษตร	152,795	48,274	7.95	.00**
- รายได้รวมทั้งหมดในครัวเรือน	170,007	76,472	6.49	.00**
- ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	63,023	47,068	4.60	.00**
- รายได้เหนือรายจ่าย	106,984	29,403	5.77	.00**
- หน่วยแรงงานทำการเกษตร	2.5	1.5	9.10	.00**
- ผลผลิตภาพแรงงาน	63,329	37,805	2.99	.00**
ปัจจัยด้านสังคม				
- อายุหัวหน้าครัวเรือน	42.9	46.8	-2.00	.05*
- ระดับการศึกษา	7.0	5.9	2.05	.04*
- จำนวนแรงงานเกษตรในครัวเรือน	2.5	2.3	1.97	.05*
- จำนวนหนี้สิน	99,475	32,149	3.78	.00**
- การได้รับข่าวสารความรู้จากเจ้าหน้าที่	1.9	1.4	8.46	.00**
- การได้รับข่าวสารความรู้จากเพื่อนบ้าน	4.2	3.1	8.88	.00**
- การได้รับข่าวสารความรู้จากสื่อมวลชน	2.4	2.4	0.91	.36
- การได้รับข่าวสารความรู้จากสื่อสิ่งพิมพ์	2.5	1.9	4.43	.00**
- การได้รับข่าวสารความรู้จากกิจกรรมกลุ่ม	2.0	1.6	6.46	.00**
ปัจจัยด้านความคิดเห็นต่อการเลี้ยงโคนม				
- ด้านความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงโคนม	3.7	3.6	3.17	.00**
- ด้านสิ่งจูงใจและความพร้อมของเกษตรกร	3.7	3.6	4.03	.00**
- ด้านวิธีการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม	3.4	3.2	3.76	.00**

* $P \leq .05$ ** $P \leq .01$

ส่วนที่ 3 ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ กับการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม และไม่เลี้ยงโคนม

การหาค่าความสัมพันธ์ของปัจจัยทางด้านกายภาพชีวภาพ เศรษฐกิจสังคม และด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการเลี้ยงโคนม ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระ กับการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม ซึ่งเป็นตัวแปรตาม โดยใช้จำนวนปีที่เกษตรกรเลี้ยงโคนมและจำนวนโคนมที่เกษตรกรเลี้ยงมากำหนดเป็นค่าตัวแปร โดยให้น้ำหนักคะแนน ดังนี้

จำนวนปีที่เกษตรกรเลี้ยงโคนม (ปี)

ไม่เลี้ยง	คะแนน =	0
5 หรือน้อยกว่า	คะแนน =	1
6 – 10	คะแนน =	2
11 – 15	คะแนน =	3
มากกว่า 15	คะแนน =	4

จำนวนโคที่เกษตรกรเลี้ยง (ตัว)

ไม่เลี้ยง	คะแนน =	0
10 หรือน้อยกว่า	คะแนน =	1
11 – 15	คะแนน =	2
16 – 20	คะแนน =	3
มากกว่า 20	คะแนน =	4

ค่าตัวแปรการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม

$$\text{คะแนนรวม} = 0 - 8$$

จากการหาค่าความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ เศรษฐกิจสังคม และด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการเลี้ยงโคนม กับการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม ผลการศึกษา (ตาราง 44)

ปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ พบว่า พื้นที่ถือครอง พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด และพื้นที่เช่าหรือรับจ้างเพื่อทำการเกษตร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม อย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq .01$) แสดงให้

เห็นว่า จำนวนพื้นที่ที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการเลี้ยงโคนม หรือไม่เลี้ยง โคนม กล่าวคือ เกษตรกรที่มีพื้นที่มากมีแนวโน้มในการตัดสินใจเลี้ยงโคนมสูง

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ พบว่า รายได้สุทธิจากการเกษตร รายได้รวมทั้งหมดในครัวเรือน ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน รายได้เหนือรายจ่าย หน่วยแรงงานทำการเกษตร และผลิตภาพแรงงาน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม อย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) แสดงให้เห็นว่า รายได้มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในการเลี้ยงโคนมหรือไม่เลี้ยงโคนม เพราะการเลี้ยงโคนมทำให้เกษตรกรมีรายได้ทุกวัน และมีรายได้ดี แต่ก็ต้องมีการใช้แรงงานที่เข้มข้นมากขึ้น

ปัจจัยด้านสังคม พบว่า จำนวนหนี้สิน การได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากเจ้าหน้าที่ การได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากเพื่อนบ้าน การได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากสื่อสิ่งพิมพ์ และการได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากกิจกรรมกลุ่ม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม อย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) แสดงให้เห็นว่า การได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรมีผลต่อการตัดสินใจเลี้ยงโคนมหรือไม่เลี้ยงโคนม กล่าวคือเกษตรกรที่ได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากเจ้าหน้าที่ เพื่อนบ้าน สื่อสิ่งพิมพ์ และจากกิจกรรมกลุ่มได้มาก มีแนวโน้มในการตัดสินใจเลี้ยงโคนมสูง เนื่องจากการเลี้ยงโคนมเกษตรกรต้องมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา และมีการทำกิจกรรมหรือติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ และเพื่อนบ้านอยู่เป็นประจำ อย่างไรก็ตาม การได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากสื่อมวลชนไม่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม อาจเป็นเพราะว่า เกษตรกรไม่ค่อยให้ความสนใจกับข่าวสารการเกษตรจากสื่อมวลชนมากนัก

ส่วนจำนวนแรงงานเกษตรในครัวเรือน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P \leq 0.05$) แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนที่มีแรงงานเกษตรมาก มีโอกาสในการตัดสินใจเลี้ยงโคนมสูง เนื่องจากการเลี้ยงโคนมมีกิจกรรมมาก จึงทำให้มีการใช้แรงงานมากขึ้นตามไปด้วย ขณะที่อายุหัวหน้าครัวเรือน และระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและไม่เลี้ยงโคนม

ปัจจัยด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการเลี้ยงโคนม พบว่า ทั้งในด้านความคิดเห็นด้านความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงโคนม ความคิดเห็นด้านสิ่งจูงใจและความพร้อมของเกษตรกร และความคิดเห็นด้านวิธีการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม และไม่เลี้ยงโคนม อย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($P \leq 0.01$) แสดงให้เห็นว่า ความคิดเห็นของเกษตรกรที่ต่างกัน มีผลในการตัดสินใจเลี้ยงโคนม หรือ

ไม่เลียง โคนม กล่าวคือ เกษตรกรที่ให้ค่าคะแนนความคิดเห็นด้านความรู้ความเข้าใจในการเลียง โคนม ด้านสิ่งจูงใจและความพร้อมของเกษตรกร และด้านวิธีการส่งเสริมการเลียง โคนมสูง มีโอกาสในการตัดสินใจเลียง โคนมสูง

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้สุทธิจากการเกษตร รายได้รวมทั้งหมดในครัวเรือน และรายได้เหนือรายจ่าย เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลียง โคนมและไม่เลียง โคนม รวมถึงปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ การได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากเจ้าหน้าที่ และการได้รับข่าวสารความรู้การเกษตรจากเพื่อนบ้าน อย่างไรก็ตามปัจจัยด้านความคิดเห็นต่อการเลียง โคนม ไม่ว่าจะ เป็นความคิดเห็นด้านความรู้ความเข้าใจในการเลียง โคนม ด้านสิ่งจูงใจและความพร้อมของเกษตรกร และด้านวิธีการส่งเสริมการเลียง โคนม ถึงแม้ว่ามีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลียง โคนมและไม่เลียง โคนม แต่ระดับความสัมพันธ์ไม่สูง ซึ่งอาจเป็นปัญหาในการเลียงแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ

ตาราง 44 ความสัมพันธ์ในด้านปัจจัยต่างๆ กับการตัดสินใจระบบการทำการเกษตรของเกษตรกรผู้เลียง โคนมและไม่เลียง โคนม

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)
ปัจจัยด้านกายภาพชีวภาพ	
- พื้นที่ถือครอง	0.287**
- พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด	0.423**
- พื้นที่เช่าหรือรับจ้างนองเพื่อการเกษตร	0.297**
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	
- รายได้สุทธิจากการเกษตร	0.760**
- รายได้รวมทั้งหมดในครัวเรือน	0.664**
- ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	0.419**
- รายได้เหนือรายจ่าย	0.619**
- หน่วยแรงงานทำการเกษตร	0.541**
- ผลผลิตภาพแรงงาน	0.326**

ตาราง 44 (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)
ปัจจัยด้านสังคม	
- อายุหัวหน้าครัวเรือน	-0.079
- ระดับการศึกษา	0.158
- จำนวนแรงงานเกษตรในครัวเรือน	0.167*
- จำนวนหนี้สิน	0.383**
- การได้รับข่าวสารความรู้จากเจ้าหน้าที่	0.515**
- การได้รับข่าวสารความรู้จากเพื่อนบ้าน	0.561**
- การได้รับข่าวสารความรู้จากสื่อมวลชน	-0.049
- การได้รับข่าวสารความรู้จากสื่อสิ่งพิมพ์	0.348**
- การได้รับข่าวสารความรู้จากกิจกรรมกลุ่ม	0.493**
ปัจจัยด้านความคิดเห็นต่อการเลี้ยงโคนม	
- ด้านความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงโคนม	0.226**
- ด้านสิ่งจูงใจและความพร้อมของเกษตรกร	0.279**
- ด้านวิธีการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม	0.221**

* $P \leq .05$ ** $P \leq .01$